ԱՐՁԱԳԱՆՔ

1897 Դեկտեմբեր

1898

1897 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1 (13) ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

№. 1—ՏԱՍՆԵՒՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ—№. 1

1897 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1 (13) ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

Հրատարակվում է չորեքշաբթի, ուրբաթ և կիւրակի օրերը։
Տարեկան գինն է 10 ռուբլի, կէս տարուանը 6 ռ. 3 ամսուանը 3 ռ. և մի ամսուանը 1 ռ.
Առանձին համարը 7 կոպէկ։
Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է խմբագրատանը և «Կենդրոնական գրավաճառանոցում»։
Հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція „Ардзаганкъ"
կամ՝ Tiflis, Rédaction „Ardzagang".

ԱՐՁԱԳԱՆՔ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր 10—1 ժամ (բացի կիւրակի և տօն օրերից)։
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

Նորվայ համարը բաղկացած է վեց երեսից

ԱՐՁԱԳԱՆՔ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

(ՏԱՍՆԵՒՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Վելեամինովսկի փողոց, № 22, տուն Խանդամիրովի) և «ԿԵՆԴՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ»։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է ԹԷ՛ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ ԵՒ ԹԷ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ ՏԱՐԵԿԱՆ 10 ՌՈՒԲԼԻ
ԿԷՍ ՏԱՐՈՒԱՆԸ 6 ՌՈՒԲԼԻ

Օտարաշխարհից դիմել է գրէն՝ Тифлисъ. Редакція „Ардзаганкъ", իսկ արտասահմանից՝ Tiflis. Redaction du journal arménien „Ardzagang"

Յայտարարութիւններ ընդունվում են հայերէն և օտար լեզուներով։

Հինգշաբթի, յունվարի 2-ին, 1897 թ.

Թիֆլիզի Ժողովարանի դահլիճում

Տեղի կ'ունենայ

ՀԱՅԶԱԿԱՒՈՐ Ռ Ե Օ Դ Ե Ր ԲՈՅՐԵՐԻ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Րօզալիա—դաշնամուր, Սոֆիա—ջութակ, Եմիլիա—վիոլոնչել։

Զատ արգինքի կէսը լինելու է յօգուտ Թիֆլիսից Ռուսաստանի սահմաններն ապաւինած գաղթականների։

Սկիզբն է $8\frac{1}{2}$ ժամին երեկոյեան։

Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ Տէր-Սարգսեանի թղթավաճառանոցում, իսկ կօնցերտի օրը Թիֆլիզի Ժողովարանում։

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1897 г.

НА ГАЗЕТУ

„ТИФЛИССКІЙ ЛИСТОКЪ"

(ДВАДЦАТЫЙ ГОДЪ ИЗДАНІЯ).

ПРОГРАММА ГАЗЕТЫ: I. Правительственныя распоряженія. II. Телеграммы собственныхъ корреспондентовъ и „Россійскаго телеграфнаго агентства". III. Статьи по внутреннимъ вопросамъ. IV. Обозрѣніе иностранной политической жизни. V. Мѣстная хроника: засѣданія думы, обществъ и желѣзно-дорожныя новости. VI. Корреспонденціи. VII. Общая хроника—внутренняя и иностранная. VIII. Фельетонъ литературный, научный, повѣсти, разсказы и др. IX. Судебная хроника. X. Смѣсь. XI. Театръ и музыка и XII. Справочный отдѣлъ.

Въ январѣ 1897 года истекаетъ десять лѣтъ со времени перехода „Тифлисскаго Листка" къ настоящему издателю. Въ теченіе десяти лѣтъ „Тифлисскій Листокъ" съ каждымъ годомъ прогресировалъ: увеличенъ форматъ газеты, введены всѣ отдѣлы литературныхъ, политическихъ и общественныхъ газетъ, расширенъ отдѣлъ корреспонденцій и руководящихъ статей по мѣстнымъ вопросамъ, съ октября же мѣсяца настоящаго года мы получаемъ ежедневно спеціальныя телеграммы изъ Петербурга, редактируемыя И. К. Василевскимъ („Буква").

Оставаясь вѣрной своей задачѣ служить интересамъ Кавказа, редакція впредь будетъ заботиться о расширеніи какъ формата газеты, такъ и отдѣловъ ея, чтобы читатели „Тифлисскаго Листка" имѣли возможность быть въ курсѣ общественной жизни нашей окраины, всей Россіи и иностранныхъ государствъ.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Городская.		Иногородная.	
На годъ	5 р.	На годъ	7 р.
„ 6 мѣсяцевъ	3 р.	„ 6 мѣсяцевъ	3 р. 50 к.
„ 1 „	— 75 к.	„ 1 „	1 р. —

Подписка принимается исключительно въ конторѣ изданія: Тифлисъ, Головинскій проспектъ, домъ № 3, въ Баку—съ 15 декабря, въ „Справочной конторѣ" на Парапетѣ. въ Батумѣ—въ газетномъ агентствѣ М. Николадзе. (3—2)

478

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հին և նորը։
Վերջին դէպքերը Թիւրքիայում։
Անգլօ-Ռուսական. ազգը քաղաքական պատերազմում.
Ռ. Եգիազարեան նամակն դէպի Կ. Պօլիս
Մի զոհ [illegible]
[illegible]

ՀԻՆԸ ԵՒ ՆՈՐԸ

Մարդիկ՝ երևի չդժնելու համար են բաժանել ժամանակի յաւիտենականութիւնը, որպէսզի իրենց կեանքը թուեն. [illegible]

[illegible]

...ծում են շատերը։ Բայց ինչ պատասխան կարող է տալ լրագիրը, երբ նա ինքը կանգնած է նոյն հարցի առաջ, երբ նա ինքը չգիտէ, թէ որտեղ փնտռէ մխիթարութեան և միշտ առաւելութիւնը—հին թէ նորի մէջ։

Անցեալ տարուան առաջին օրը քաղաքակիրթ ազգերի համար ճիշտ նոյնպէս էր լուսանում, ինչպէս ներկայ տարուան առաջին օրն է։ Նոյնը. աշխարհի խաղաղութեան յոյսեր—մարդկայնութեան յոյսեր, քրիստոնէութեան սիրոյ յաղթանակի յոյսեր, հալածեալների և տառապեալների հանգստեան յոյսեր։ Եւ այսօր երբ մեր աչքի առաջ ժամանակի այդ «տարի» անուանուած առուակը կայծակի արագութեամբ գլորվում և փախչում է մեզանից, ինչ է թողնում նա աշխարհի վրայ, որ կարող լինէր ասել, թէ հազարաւոր յոյսերից գէթ մէկն արդարացել է. ինչ է թողնում. ինչ է լուսաւորում այսօրուան ծագող արեգակը.—կրկին յոյսեր... Այո, կրկին յոյսեր, միայն թէ պատկերն է փոխուած։

Արդաւանդ դաշտերն ամայացած, արտը չորացած, այգու ծառերը տապալուած, տները աւերուած, արտասուաց գետեր, արեան լճեր և կրկին յոյս, այդ միակ մխիթարութիւնն ամեն թշուառի, այդ միակ զօրաւոր ազդիչը պապակող կեանքի։

Բայց դուք կարծում էք որ այդ աւերակոյ մոխիրների մէջ առկայծող փոքրիկ յոյսը ոչինչ է. ոչինչ է այն փոքրիկ կայծը, որ միաժամանակ լոյս և ջերմութիւն է տալիս բիւրաւոր սրտերի։ Եւ դուք կարծէ էք նրան անզգայ սառնով կոխկռտել և հանգցնել։

Ոչ, երբէք ոչ, այդ փոքրիկ լոյսը, այդ պէծը, այդ սրբազան կայծը, որ լոյս է անուանվում, դեռ նշան է կենդանութեան, որովհետև յոյսը միայն մահուան հետ է վերջանում։

Ուրեմն չպէտք է հանգցնել այդ յոյսը, որ դեռ ինքն իրան պահպանում է. այլ պէտք է մերձենալ նրան սիրով, անկեղծ զգածուած զօրովանքով, պէտք է շրջապատել անխանգ գործունէութեան հանգով, աշխատանքով, պէտք է պահպանել այն կեանքերը, որոնց մէջ դեռ մնացած չէ յոյսը, պէտք է հաստատել նրանց, թէ նրանք մոռացուած չեն, պէտք է օգնել անցկացնելու սոսկալի ճգնաժամը և այն ժամանակ յուսալու փոխարէն կարելի է հաստատուած լինել, որ մի օր անխիղճօրէն րանք իրանք կըբացագանչեն, թէ երջանիկ Նոր տարի։ Այս Նոր տարուան մենք մեր ընթերցողներին մաղթում ենք ոչ միայն յոյս, այլ և առողջ, գիտակցութիւն և թօթափման յանցաւոր անտարբերութեան։ Եւ խրախուսելը կատարէ իր պարտքը, հասարակութեան երջանկութիւնը ապահովուած կըլինի և նուիրաբերութեամբ կըհանդիպէ Նոր տարին։

ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

ԳՈՐԴԵԱՆ ՀԱՆԳՈՅՑԸ

Տաճկան խնդիր անուանուած Գորդեան հանգոյցի մասին՝ վերին աստիճանի հետաքրքրական է „Neue Fr. Presse"-ի աշխատակցի մի նշանաւոր դիպլօմատի հետ ունեցած խօսակցութիւնը.

«Ես չեմ կարողանում հասկանալ, ասել է նոյն պետական գործիչը—որ եւրոպական մամուլի մեծ մասը չնայելով տաճկին հարցի վերաբերմամբ իւր կրած բազմաթիւ փորձերին, այնու ամենայնիւ այդքան հաստատ հաւատ ունի թէ ռէֆօրմները կ'իրագործուին Ռուսիայի նախաձեռնութեամբ։ Սակայն ամենքի համար բոլորովին պարզ է որ ոչ Ռուսիայի և ոչ Թիւրքիայի համար դրանում ոչինչ օգուտ չկայ և երկու պետութեանց համար աւելի լաւ է որ ամեն ինչ մնայ նոյն դրութեան մէջ, ինչ դրութեան մէջ որ կայ արդէն. Թէև երկուսի պատճառները լի միմեանցից բոլորովին տարբեր են։ Սկսենք Թիւրքիայից.—Այդ կողմից մամուլի նոյն իսկ այն օրգաններում, որոնց սովորաբար ճիշտ տեղեկութիւններ են ստանում, ես գտնում եմ կասկածելի ակնարկ. կարծիք սուլթանի անձի մասին։ Նրանք շատ քիչ են գնահատում սուլթանի անկախութեան զգացումը և իշխանական գիտակցութիւնը։ Ես կատարելապէս համոզուած եմ, որ սուլթանը միայն այն պատճառով է ձգտում թէ համաձայն է պետութեանց առաջարկութեան, որովհետև համոզուած է թէ դրանից ոչինչ չի դուրս գայ։ Ես կարծում եմ որ պ. Նելիդովը ոչ մի հրահանգ չի բերել իւր հետ, որ սուլթանին ստիպէ զոհ լինելու վտանգին ենթարկէր։ Ռուսաստանը Թիւրքիային պահում է այնպէս ինչպէս որ նա կայ—իւր կրպակում։ Արդեօք այդ նոյնը կըլինի, եթէ արևմտեան եւրոպական խնամակալութիւն մտցնուի, խնամակալութիւն ֆինանսական կամ քաղաքական բնաւորութեամբ—այդ աւելի քան կասկածելի է. ուստի պարզ է, որ Ռուսիան իւր շահերին հակառակ գործած կըլինէր, եթէ լրջօրէն նպաստէր և ռէֆօրմներ մտցնելուն։ Ես կարող եմ հաւատալ որ ռուսական դիպլօմատիան, դանդաղ պատճառներով ձգձգում է իբր թէ ինքը մեր կարծածի հակառակ քաղաքականութեան է հետևում. բայց ես համոզուած եմ որ եւրոպական պետութեանց Թիւրքիայի վրայ գործած ճնշման դուգահեռաբար Ռուսիայի ճնշումը կատարելապէս կեղծ է և կամ թէ Ռուսիան գործում է Պէնէլոպէի պէս, այ սինքն գաղտնապէս քանդում է այն, ինչ որ յայտնապէս շինում է։ Տաճկական քաղաքականութիւնը շատ լաւ է հասկանում գործելու այդ եղանակը և համակրում է նրան։ Դուք կարող էք համոզուած լինել, որ եթէ Թիւրքիան և Ռուսիան գաղտնապէս համաձայնուել են միմեանց հետ, այն ժամանակ մնացած պետութիւնները ոչ միայն ոչինչ չեն կարող անել, այլ նոյն իսկ չեն էլ կարող հասկանալ, թէ ինչու այդ այդպէս է։ Ռուսիան և Թիւրքիան միշտ շատ լաւ կարողացել են յաղթահարել եւրոպական քաղաքականութեան բոլոր նրբութիւնները։ Դրա դէմ ոչինչ չէ կարելի անել, որովհետև իսկապէս ոչ մի պետութիւն իրական օրինական իրաւունք չունի միջամտելու. և ամենքին շատ լաւ յայտնի է որ ոչ միայն Անգլիան, այլև ամեն մի այլ պետութիւն գործելով յանուն մարդկութեան և եւրոպական իրաւանց վերականգման տաճկական գործերին միջամտելու վերաբերմամբ՝ ամենից առաջ ի նկատի ունի իւր սեփական շահը։ Միւս կողմից Ռուսիան արդէն գտնվում է beatus possidens-ի (բախտաւոր տիրապետ) վիճակի մէջ։ Միւս պետութիւններն ամենևին ոչինչ չեն կարող յաջողեցնել առանց Ռուսիայի գործակցութեան. իսկ ընդհակառակն, Ռուսիան միշտ կարող է իրագործել իւր նպատակները, եթէ ոչ հակառակ Եւրոպայի բողոքին, գէթ առանց նրա համաձայնութիւնը կանխաւ ստանալու։

Վերջին ժամանակների անցքերը տեսնելով՝ ես անհիմն եմ գտնում այն միտքը, որ պնդում են թէ Ռուսիան ներկայ րոպէին բաւականաչափ զօրք չի հանել Բօսֆօրի ափը, սուլթանին դաշնագիր չի առաջարկել Թիւրքիայի անձեռնմխելիութեան վերաբերմամբ և այդպիսով նրան կապելով Սև ծովի կողմից հանգիստ նստած չի սպասել, թէ Անգլիան ինչ կ'անէ այդ կատարուած փաստի դէմ։ Ես անհաւանական եմ համարում, որ Անգլիան այդ պատճառով պատերազմ յայտարարէ Ռուսիային։ Անցել են այն ժամանակները, երբ Անգլիան կարող էր յարձակուել Ռուսիայի վրայ. Նրան պաշտպանութիւն չի ցոյց տալ ոչ Աւստրիան ոչ Իտալիան։ Միշտ է մի տեսակ համաձայնութիւն կայ անգլիական և աւստրիական քաղաքականութեանց մէջ Ռուսիայի դէմ, արևելեան հարցում, սակայն ինձ թւում է որ այդ քաղաքականութեան հետևանքները կըշատւէին Ռուսիայի և Աւստրիայի մէջ կանխաւ կայացած համաձայնութեամբ, հակառակ անգլիական շահերի։ Իսկ Իտալիան—չնայելով որ նա այդ ուղղութեամբ է—Ռուսիայի հետ համաձայնութիւն է կայացրած, որով Հռոմի դիպլօմատիան խոստացել է չխառնուել Ռուսիայի գնիքին։ Կ. Պօլիսը, այն պայմանով որ կանոնաւոր բարեկամութիւններ առաջ գալու դէպքում Ռուսիան ևս կըպաշտպանէ Իտալիայի Փարիզի դիպլօմատիայի առաջ։ Իսկ երբ այս գրութիւնն ի նկատի ունենալով, մի առանձին հետաքրքրութիւն և հարկաւորութիւն չէ հարկաւոր Ռուսաստանին հարկադրելու որ նա Թիւրքիան պահպանէ իւր այժմեան վիճակի մէջ. Իսկ Թիւրքիան չէ կամենում աշխատել ռէֆօրմներն իրագործելու իւր ներքին քաղաքականութեան պահանջած պատճառներով։

Օտարերկրեայ իշխանութեան միջամտումն Թիւրքիայի պէս տարօրինակ և բազմազան ժողովուրդ ունեցող երկրի գործերի մէջ—միշտ վտանգաւոր է։ Մի լրագիր վերջերս ասաց, որ եթէ Թիւրքիան ձգտումնապէս ցանկանար ռէֆօրմներ մտցնել, դրանով նա ոչ միայն կըզրկուէր իւր հեղինակութիւնից նպատակների աչքում, այլ և կըզրկուէր դրանով մահմեդականների մեծամասնութեան և ստեղծելու դէպի քրիստոնեաները, որոնց կեանքը և կայքը (եւ ինչ է մնացել որ) մեծ վտանգի կարող էին ենթարկուել ամբողջ Արևելքում։ Դա շատ ծանրակշիռ հիմք է, որի հետ ես կատարելապէս համաձայն եմ»։

ՌՈՒՍ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՆԵՐ ՎԱՆՈՒՄ

«Ռուսկիյա Վեդ.» լրագրին գրում են Վանից դեկտեմբերի 2-ից. «Չորս օր առաջ մենք հասանք Վան։ Բայազետից մինչև Վան ուղևորական երեք օրուան փոխարէն՝ հարկ եղաւ կորցնել 7 օր, որովհետև բոլոր սովորական ճանապարհները ծածկուած էին խոր ձիւնով և մենք ստիպուած էինք անցնել գէթ պարսկական սահմանը և փոխանակ մի կիրճ, որով կարող լինէինք դուրս գալ դէպի Վան տանող մեծ ճանապարհը։ Վայը ուղեկցում էին Բեկիրը, թէև մեզ նախազգուշացնում էին որ մեծ դժուարութեանց պիտի հանդիպենք։ Տաճիկ պաշտօնեաները մեզ հանդիպում են մեծ քաղաքավարութեամբ և միևնոյն ժամանակ մեծ անվստահութեամբ։ Ոչ որ չէ հաւատում այստեղ թէ ես եկել եմ գիտական նպատակներով. դեռ վերջնականապէս չեն մեռել թէ, արդեօք մենք գիտնական չենք, թէ մարդիկ, որոնք եկել են այստեղ պաշտօնապէս քննելու և հետազօտելու։ Այդ վերջին ժամանակներս տաճիկ պաշտօնեաներն անխափան չեն սպասվում։ Մարդ ինչ նպատակով էլ ուզում է գալ այս երկիրը, այս սարսափների հետերը, որոնք այստեղ կատարուել են, մտածել ընդհանուր զգացումն պիտանի և այստեղ խաղաղեցում «խաղաղացման» պաշտօնական կոմեդիան—այդ ամենը առաջին անգամ մարդուն հետաքրքրում են այս երկրում բաղադրեան տեսակէտից։ Ներկայումս, ճիշտ է, տիրում է ժամանակաւոր հանգստութիւն, անկանոն իշխանութիւնները և քրդերն իրանք ևս զգում են որ չափն անցել են. անմարդի խոյեր և Ռուսաստանի վրա բեմատութեան—Ռուսաստանի և ոչ Եւրոպայի—երկիւղը նկատելի ամենքի վրայ։ Դրան աւելանում է և այն հանգամանքը, որ հայերն այն ամ-

...տեսանի կողոպտուած են, որ այլ ևս նրանցից տանելու ոչինչ չկայ։ Սակայն սահմանակից կրքերը, գլուխեան քաղցկեղը համար որևէ միջոցի բացակայութիւնը, անպատիժ մնալու համոզման ու տեղական մանրախնդութեան հետ միացած հնարաւոր են դարձնում կարծել որ շատ շուտով կոտորածները կըկրկնուին։ Մենք են այն պայմանները, որոնք եկել են մեր ճանապարհորդութեան դեռ առաջին օրերում... Անցնում եմ երկու խօսք. այստեղի հէնտուկատոսի Կարապետ Չանիքարեանը, որ հետապնդման պաշտօն էր վարում նրա բացակայութեան ժամանակ, յանկախ կոտորածի ցոյց տուաւ մեծ քաջութիւն և անձնուրացութիւն—ինչպէս պատմեցին ինձ բոլոր անողները։ Նա ազատել է մինչև 6000 հայեր, հիւրընկալելով նրանց հիւպատոսարանում և իւր եռանդուն միջամտութեամբ հեռացրեց 500 հոգուց բաղկացած քրդերի մի խումբ, որ յարձակուել էր հայկական թաղերից մէկի վրայ»։

ԻՐԵՆՑ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

„St. James Gaz."-ին հաղորդում են Կ. Պօլսից, — Այս օրերս այստեղ գինարանում սկսի ունեցան [illegible] յայտնի ցոյցեր։ Մօտ 1700 նաւաստիներ պահանջում էին իրանց չվճարուած ռոճիկը։ Մի քանի ժամանակից յետոյ նրանք ստացան իրանց ռոճկի մի մասը, բայց և իրանց նաւերում ուղարկուեցին [illegible] [illegible], ուր նրանց փոքրիկ խմբերով ցամաք հանեցին։

Կ. Պօլսից իրանց հայրենիք ուղարկուած բիւրք հեծելազօր գնդերին սուլթանի մասնաւոր դրամարկղից վճարուեցան 9000 ֆ. ստերլինգ։ Զօրքերի տարւան ներկայ եղանակին ճանապարհ գնալը դանդաղ տառապանք և [illegible] [illegible], թէ նրանց հեռացնում են առանձին պատճառով։

ԶՈՐ ՑՈՅՑԸ

„Petit Journal"-ը թէև հաւանաւորութիւն է տալիս Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի հասարակական ջանքերին հիւանդ, հաղի աարերի վրայ կանգնել կարողացող Դրան օգնելու մասին, բայց ամենևին անմտութիւն է համարում Տաճկաստանի ապագային հաւատալ. Եւրոպային խաղաղութիւնը որ ներկայումս կայ, կարող է մարդկանց միայն նրանց, որոնք ամենևին ծանօթ չեն Տաճկաստանի քաղաքական վիճակին. խոստումները մտնել ապացուցած կըլինկազանք նոյն իսկ ամենաթօթ և մեծ անհեռատեսներին։ Օսմանեան կայսրութեան վերջնական քայքայումը յետաձգելու համար, հարկաւոր է զօրացնել նաւատորմիղը, բայց այս միջոցն էլ օգուտ չի տայ, եթէ տաճիկ կառավարութիւնը առանց յետաձգութեան ձեռնամուխ չի լինի ռէֆօրմների իրագործման։

ՖՐԱՆՍԻԱՅԻ ԴԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

„Daily News"-ի Հռոմի թղթակիցը գրում է հետևեալը.

Պապն ընդունեց գնալ [illegible] պատմական մարմնի այցելուներին, նոր տարուայ առթիւ։ Նա խօսեց արևելեան խնդրի մասին։ Նա բաւական խօսելով Ֆրանսիական գնդակի հետ արևելեան հարցի մասին, պնդելով թէ, մանաւանդ Ֆրանսիան կոչուած է պաշտպանել արևելքի քրիստոնեաներին օսմանեան զօրանութիւնից։ Եւ Ֆրանսիան ա-

առանձնապէս արևելքի կաթոլիկների վրայ հովանաւորութեան իրաւունք ունի, և պէտք է աշխատել մի այնպիսի գիրք ձեռք բերել, որով կարող լինի արգելել ամեն ջանք, որ կղզաքի կաթոլիկ միսիոնարների և հաստատութիւնների ազատութիւնն ու ապահովութիւնը խանգարելու։

—

ԽՕՍՔ ԵՒ ԳՈՐԾ

Կ. Պօլից «Օգեւոսկի Լիտուկի»-ին ի միջի այլոց գրում են հետեւեալը.

Հայոց պատրիարք Օրմանեան վերջին շաբաթ օր Բ. Դուռում երկար խօսակցութիւն ունեցաւ մեծ վէզիրի հետ։ Այդ խօսակցութիւնը վերաբերում էր հայերին շնորհուած ընդհանուր ներման։ Բանից դուրս է գալիս, որ այն յոյսերը, որ հայ ժողովուրդը դրել էր այդ «ընդհանուր» ներման վրայ, չեն արդարանում, և թէ այս դէպքում Թիւրք կառավարութիւնը խօստացողի և իր խօստումը երբէք չկատարողի մեծ դերն է խաղացել։ Ցարդ ազատ արձակուել են ընդամենը միայն 36 հայ, այն էլ այնպիսիները, որոնք ոչինչով մասնակից չեն եղել վերջին դէպքերին, այն ինչ Կ. Պօլի բոլոր բանտերը լիքն են հայ ապստամբներով, կասկածելիներով, կանանցով և մինչև անգամ երեխաներով, որոնց մեծ մասը ոչ մի յանցանք չունի։ Թիւրք ատենական իշխանութիւնները հայոց բանտերից ազատելու տեղ մեծ դժուարութիւններ և ձախողութիւններ են դնում։ Այսպէս, արձակուողի ոչ միայն յանցանքն են հանում և անունը մասնաւոր գրքի մէջ արձանագրում, այլ պարտաւորեցնում են նրան ամեն օր ներկայանալ ոստիկանատուն և հաշիւ տալ, թէ ինչ է արել ամբողջ օրուան ընթացքում։ Բացի դրանից, նրանցից ստացուած պարտաւորում է ամենակարճ ժամանակում որ և է պարապմունք ճարել իր համար. ապա թէ ոչ նա հաւանականաբար նորից կենթարկուի թիւրքական բանտի բոլոր սարսափներին։ Ահա բոլոր այս կէտերի մասին էր, որ Օրմանեանը խօսեց վերջին շաբաթ օր Խալիլ-Րիֆաթ փաշայի հետ, խնդրելով դրանից հոգալ, որ աւելի արագ հրահանգներ տրուին հայերին բանտերից շուտափոյթ ազատելու համար։

—

ԱՆԳԼՕ-ՍԱՔՍՕՆԱԿԱՆ ԱԶԳԻ ՔԱՂԱ-ՔԱԿԱՆ ԱՌԱՋԴԻՄՈՒՄ

Դարիս սկզբին (1801 թ.) աշխարհիս երեսին խօսում էին.

Անգլիերէն . . . 22 միլիոն մարդ
Իտալերէն . . . 18 » »
Ռուսերէն . . . 30 » »
Սպաներէն . . . 32 » »
Ֆրանսերէն . . . 34 » »
Գերմաներէն . . . 38 » »

Ուրեմն 19-րդ դարու սկզբին ի տարերէնից յետոյ ամենից քիչ տարածուած լեզուն անգլիականն էր։

Անցնում է ընդամենը 70 տարի և նայեցէք, թէ պատկերը ինչպէս փոխուած է։ 1870 թ. աշխարհիս երեսին խօսում էին.

Անգլիերէն . . . 90 միլիոն մարդ
Գերմաներէն . . . 66 » »
Ռուսերէն . . . 63 » »
Ֆրանսերէն . . . 46 » »
Սպաներէն . . . 44 » »
Իտալերէն . . . 30 » »

Ուրեմն անգլիերէն խօսողների թիւը 70 տարուան ընթացքում աճել է 310%, կամ նախամերձերից առաջին տեղն է բռնել և մօտ 3 անգամ աւելի տարածուել, քան ռուսերէնը, մօտ 4½ անգամ աւելի քան գերմաներէնը, մօտ [illegible] անգամ աւելի, քան ֆրանսերէնը և սպաներէնը, և մօտ հինգ անգամ աւելի քան իտալերէնը *)։

Ամենից առաջ հարց է ծագում, թէ ինչ միջոցներով անգլիական ազգը հասաւ այդպիսի զարմանալի յաջողակ հետեւանքների և մի բանի անգամ գերազանցեց միւս բոլոր ազգերին։ Բնական աճումի՞ց. բայց անգլիական ազգի բնական աճումը գերմանականից և ռուսականից բարձր չէ, այլ գրեթէ հաւասար է առաջիններին և սոսր երկրորդից։

Բայանի է, որ անգլիական ազգը դարու ընթացքում մեծամեծ գաղութներ է հաստատել աշխարհիս ամենահեռաւոր և մերձաւոր երկրներում։ Այդ գաղթականական արշաւանքները եղել են թէ արդիւնաբերական և քաղաքակրթական և երբէք քաղաքական, այսինքն ոչ մի տեղ Անգլիան ոչ մի վայրում բանի չէ փաթաթել ոչ ի իր լեզուն, ոչ էլ իր հասարակական և քաղաքական հիմնարկութիւնները։ Ընդհակառակը՝ գրեթէ ոչինչ արհեստական միջոցներ նա չէ գործ դրել անգլիական լեզուն, կրօնը և հասարակական հիմնարկութիւնները տարածելու համար, նոյն իսկ բարձր թոյլ է արել այդ խնդիրները, չէ էլ գրաւել դրանցով, իր վաճառականական և արդիւնաբերական շահերն ի նկատի ունենալով։

Ուրեմն ինչումն է այդ գաղտնիքը. ինչու, օրինակ, Ֆրանսիան ապա-

*) Այդ թուերը քաղուած են Մէյնհօլի «Աշխարհի յառաջադիմութիւնը XIX-րդ դարում» աշխատութիւնից։ Ծ. Ց.

քան տարի Եգիպտոս իր տիրապետութիւնը հաստատելուց յետոյ իր լեզուն, իր հիմնարկութիւնները չէ կարող տարածել։ Հակառակ նրա գործ դրած բոլոր միջոցներին, այսօր էլ առաջին է նա այնտեղ, և ֆրանսիացին ու բանւոր կեղեքիչը նոյնպէս։ Իսկ Անգլիան առանց բանի միջոցներ գործ դնելու հասել է այնպիսի շօշափելի հետեւանքների, որ չէ կարող իրան ներկայացնել և ոչ մի ֆրանսիական և բելգիական իմաստ։

Նախ՝ Ֆրանսիան յաճախ իր ատենին իր երկարակեցութեամբ ազատ ալ. մեծ մասամբ բանակայ ահաբեկ միջոցներ տակ է եղել (Առաջին Նապոլէոն, որա տապալումից յետոյ Բուրբոնեան յետադիմական վարչութիւն մինչև յուլիսեան յեղափոխութիւնը, յետոյ էլ Օրլէանեան տան անդամ տիրապետութիւնը և վերջապէս Նապոլէոն III-ի բռնապետութիւնը)։ Երկրորդ՝ իր տանն ազատ ուր ֆրանսիացին սարսափելի բռնաւոր է հանդիպողներին ուրիշ երկրներում։ Եւ այդ նոյն շատ քիչ փոփոխուած երրորդ հանրապետութեան Ֆրանսիան նոյն միջոցները գործ է դնում այսօր Մադագասկարում, Տօնկինում և այլ երկրներում, որ սրով է նուաճում և ուժով պահում իր ձեռքում։ Մինչև անգամ իր երկրում տարածելի բանաւոր է եղել Ֆրանսիան օտարների վերաբերմամբ։ Յիշում էք, ընթերցող, ինչպէս ֆրանսիական կառավարութիւնը անցեալ տարի արգելեց Փարիզում մի տաճկական այնպէս թերթի հրատարակութիւնը, յայտնելով նրա խմբագրին, որ սուլթանի խնդիրով է խափանվում լրագիրը։ Իսկ երբ թերթի խմբագիրը յիշեցրեց ֆրանսիական օրէնքները, նրան հրամայեցին և 24 ժամուա ընթացքում հեռանալ Ֆրանսիայից, այն Ֆրանսիայից, ուր օրէնքով մամուլն ազատ է։

Բոլորովին այլ ձևով է վարւում Անգլիան։ Գաղթականութիւն հաստատելով մի երկրում, նա ամենից առաջ հիմնում է իր մայրենի երկրի հիմնարկութիւնները, լայն ինքնավարութիւն, անձնական և ինքնուրոյն զարգացման ազատութիւն, կրօնի, խօսքի և կարծիքի ազատութիւն և այն ամեն բարիքը, առանց որոնց անգլիացին չէ կարող ապրել։

Այդ հիմնարկութիւնների բարիքը հասարակապէս վայելում են թէ անգլիացին, թէ բնիկը։ Իսկ վերջինը տեսնելով սրբելի լաւ և օգտակարը, իր յօժար կամքով ընդունում է նրանց, խորացնում և յառաջադիմում։

Ահա հէնց այդպիսի յարաբերութեան, որ իրենց ազգերն իրանց համար օգտակար են համարում սովորել անգլիերէն, ուսումնարաններ բանալ և առանց սոփման անգլիերէն գտա տալ իրանց ուսումնարաններում մայրենի լեզուի հետ հաւասար։

Բայց ոչ ազգը կլանուած այնպիսի բարիքներից, ինչպէս է սովորել անգլիերէն լեզու, խորացնել անգլիական հասարակական և քաղաքական հիմնարկութիւնները, հաստատել դրանց իր հայրենիքում և վայելել դրանց մատուցած բարիքը։ Իսկ այդ բոլորը խորացնելուց յետոյ անգլիահպատակ «ազգը, պէտք է ի բնիկ» որով մնում են անգլիացու հետ և կորցնում այն նիւթին հոգեբանական կամքը, որ Ռընանի կարծիքով հիմնականն ներգոյ է ազգայնութեան գաղափարի։ Դրանից յետոյ գոյութիւն է ստանում մի նշանաւոր երևոյթ. տարբեր «ազգը», պէտք է լինելը, ամենքին չկորցնելով իրանց ցեղական առանձնայատկութիւնները, կազմում են հասարակական կամք, մի նոր բարձրագոյն հոգեբանական ազգայնութիւն, իսկ և իսկ այն յատկութիւնը, որի նշանակութիւնը գեղեցիկ կերպով բացատրում է Ռընանի Qu'est ce que la nation (ինչ է ազգը) նշանաւոր ճառում։

Անգլիացին միշտ մտածում է բարիք անել իրան և ուրիշներին, օգտուել լինել իրան և ուրիշներին։ Սակայն ուրիշները նրա կարծիքով իր առաջարկած բարիքը և օգուտը յօժար կամքով պիտի ընդունեն և մերժեն, որովհետև օգուտն ու բարին ոչինչ անոյշութիւն չունին բռնութեամբ և կոյր ուժի հետ։ Ուստի բոլորովին արդարացի են Մակօլէի հետեւեալ խօսքերը։

«Անգլիայի ամբողջ պատմութիւնը միայնում է լուսաւորութեան և ազատութեան բարի ազդեցութիւնը և դրանից օգտուող անգլիացին նոյն բարիքը պիտի բաշխէ միւսներին»։

Սխալւում են արդեօք անգլիացիք այդ միջոցների ընտրութեան մէջ։ Մեր փոքր առաջ բերած թուանշաններից երևում է, որ անգլիացիք չեն սխալւում, այլ ուղիղ ճանապարհով են ընթանում իրանց լեզուն և քաղաքակրթութիւնը տարածելու գործում և ապագան նրանց է պատկանում. իսկ սխալւում են նրանք, որոնք կարծում են, թէ կոյր ուժը և բռնութիւնը ընդունակ են բարիք և օգուտ տարածել։

N. N.

—

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՆԻՒԹԱ-ԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

—

Երբ հիմնուեց Ս. Էջմիածնի հոգևոր ճեմարանը, արդեօք ապահովուած էր նրա նիւթական վիճակը, թէ Մայր Աթոռի ընդհանուր եկամուտի ներքների յոյսով բացուեց այդ հաստատութիւնը։ Ահա մի հարց, որ վերջին ժամանակ ի զարմանս ամեն մի բանիմաց հայի վիճաբանութեան նիւթ է դառել Էջմիածնի գիտակցական շրջաններում։

Արդ՝ ամբողջ հայ ազգը գիտէ, որ Գէորգ IV Կաթողիկոսը երկար տարիների ընթացքում, զարմանալի տոկունութեամբ, ամեն բամբասանք արհամարհելով, նախապատրաստեց մասնաւորապէս ճեմարանի անունով մի յատուկ դրամագլուխ և ապա թէ բացեց ճեմարանը։ Ով չգիտէ, որ երջանկայիշատակ կաթողիկոսը մեծ գնով ճաշոցներ և ձայնագրեր չարականներ վաճառել տալով եկեղեցիների վրայ միմիայն ճեմարանի անունով, և այդ կերպ գոյացրեց 60 հազար ռուբլու ճեմարանի դրամագլուխ։

Ով չէ յիշում եօթանասնական թուերից սկսած «Արարատ» ամսագրում շարունակ հրատարակվում էին յանուն ճեմարանի ժողովրդական նուիրատւութիւնների անուանական ցանկը և գումարները։ Ում յայտնի չէ, որ ճեմարանի հիմնադիրը յառաջ քան այդ հաստատութեան նախ՝ Հնդկաստանից եկած Գէորգ ազա Մանուկեանի կտակով 51 հազար ռուբլին, երկրորդ՝ Աստրախանի հայ եկեղեցու տեղի վաճառումից մեծ գումարով գոյացած 43 հազար ռուբլին, երրորդ՝ Համադանեան Աղայքարեան ուսումնարանից մնացած գումարը։

Ծառայելին յայտնի է, թէ 1878 թ. Բարձրագոյն Կաթողիկոսը կառավարութիւնից իրաւունք խնդրեց ճեմարանական գումարով այդ հաստատութեան համար հողեր հայթայթել մեծ կալուածքներ գնել և ապա այդ գումարի հաշուից անմռութեան Եզի վիճը։ Ով չգիտէ, որ եղել է առանձին մատեան ճեմարանական գումարների և նոյն իսկ առանձին արկղ, որ միշտ կնքւում էր կաթողիկոսական կնքով։ Վերջապէս՝ ստուգուած էր, որ Գէորգ IV կաթողիկոսի մահուանից յետոյ ճեմարանական գումարների ընդհանրութիւնը հասնում էր 300 հազար ռուբլու։

Խաղաղի այս գիտցածին, այս անհրաժեշտ և անհերքելի փաստերին այսօր Ս. Էջմիածնում մի քանի անձինք ներկայում են մի այլ կերպարանք տալ. դրանք աշխատում են այժմեան Վեհափառ Կաթողիկոսին խնդիրը ներկայացնել այնպէս, իբր թէ ճեմարանը իրան առանձին դրամագլուխ չէ ունեցած, այլ այդ ամենը՝ Ս. Աթոռին եկած նուէրներն են եղել։ Դրանց կարծիքով, քանի որ ճեմարանը Ս. Աթոռի հաստատութիւններից մեկն է, ապա ուրեմն՝ նրա դրամագլուխը Վանքի գումարներից զատել աւելորդ է. ի հարկէ, այդպիսի մեկնութիւններով գիւղին կլլեն արդարացնել տնտեսական միջոցին սխալ ձեռնարկութիւնները ճեմարանական գումարներին, իսկ թէ Վանքի կարիքը պէտքերը հոգալու համար. . .

Սակայն հայ հասարակութիւնը պէտք է իր յոյսը դնէ մեր Վեհափառ Հայրիկի իմաստութեան վրայ, որ հագի թէ Իւր օրով թոյլ տայ ճեմարանական դրամագլուխ և նրա հաշիւը միացնել վանքական գումարներին ու հաշիւներին։ Այդ կնշանակէր՝ խախտել Իւր հեռատես Նախորդի նուիրական կամքը. զրկել մեր հոգևոր միակ բարձր հաստատութիւնը իր գոյութեան գլխաւոր հիմնադրամից և ապագայի անմխիթար վիճակ պատրաստել այդ հաստատութեան համար. . .

Թող Ս. Էջմիածնի Միաբանութիւնը՝ փոխանակ ճեմարանական յատուկ գումարներով Վանքի գանձարանի այժմեան պակասութիւնը պահպանել ջանալու, ամեն հոգս յանձն առնի Վանքի եկամուտներ իր կանոնաւոր և լաւ տնտեսելու։ Այժմ այլևս շատերի համար գաղտնիք չէ, որ Վանքի ընդհանուր եկամուտի գումարից Վանքին է մնում միմիայն կէսը, իսկ միւս կէսը գրկում են «ծակ պահ պատասխանատուութեան կալուածոց»։ Ահա թէ որտեղ են պէտք հասցնել և փաթաշան տնտեսները...

Բ.

—

ՊԱՆԴԽՏԻ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

—

«Կորանք, տանի կարօտ, ... արձակէ ձայնը,
«Կոտանք, մեր աշխարհէն հեռացեալ մը չունիմ»...

Նոր տարի է այսօր...

Կարծես թէ ամենքն ուրախ են։ Ամենքի բերնից թռչում են սովորական խօսքերը՝ «շնորհաւոր Նոր տարի և բարի կաղանդ»։ Ամենքը հաւաքուած ընտանեկան բազմը յարկի տակ, խօսում են իրար հետ, նոր-նոր ծրագիրներ են կազմում, նոր յոյսեր տածում նոր տարուան հա-

—

ՖԵԼԻԵՏՕՆ

ՄԻՍՍՕԼՕՆԳԻ

(Մի էջ Յունաստանի ազատութեան պատմութիւնից)

—

...Եօթանասուն երկու տարի է անցել այն օրից։

1823 թուականի դեկտեմբերի 31-ն էր, Նոր տարւայ նախօրեակի գիշերը։ Ամբողջ Յունաստանում տիրում էր սուգ և յուսահատութիւն։ Ուժասպառ եղած ժողովրդի մնացորդը քաղաքներում կիսաւեր տների մէջ ապաւինած պաշտպանւում էր ջղաձգական բնի մէջ, ամեն վայրկեան երազելով ենիչերիների յարձակումը, կանանց և աղջկանց առևանգումն, մանկանց կոտորածը, տների հրդեհումն։

Հերքուլէսի և Ողիմպոսի հայրենիքը յաղթուել էր անհաւասար կռուից մահացու արշաւանքի հեղեղի դէմ, որ առ բինելուցայ էր արել մի ժամանակ ազատ հայրենիք և գիտութեան սրբութեան երկիրը։ Եկեղեցարանների և այլ քաղաքների բլուրների վրայ բարձր ձողերի գլխին ծածանւում էր տաճկական դրօշակը իր կիսալուսնով և աստղով. իսկ յունական կարմրաս խաչակիր դրօշակների կտորտանքը կարելի էր գտնել միայն տաճկական զինանոցների պարտէզների պատերին կպցրած իբրև նուաստի և ծաղր յաղթահարուած և գերուած ժողովրդի վրայ։ Ամէնքը հեծում էր կուսակցութեանց երկպառակութիւնից և իր յանցաւոր անգործութեամբ ու կարեկցում վիճակով յուսահատութեան էր սփռում ամբողջ երկրի բնակիչների վրայ, որոնց մէջ դեռ հայրենիքի ազատութեան համար մեռնելու վերջին քաջութիւնը և ցանկութիւնը կենդանի էր մնացած։ Դա մի շարադրաչափ նինջ էր, յուսահատական քայլի նախահանգիստ։ Դա տագնապ էր կեանքի և մահուան։ Յունաստանն սկսում էր կորցնել իր յոյսը և զգում էր որ ստիպուած պիտի լինի վերջին յուսահատական քայլն անել։ Ահա այդ քայլին նախապատրաստուելով նա կանխուած էր հագել, հաստատ վճռելով թէ որքան դանակներ պիտի դնէ ենիչերիների սրտին, առանց բռնատիրեայ աշխարհի պաշտպանութեան յոյսն ու ինքնալու։ Սև էր հագել ամբողջ Յունաստանը։ Դառնացած էր համարւում՝ ով իրան թոյլ կտար նոր տարին հանդիպելու պատրաստուել։ Ննջում էր Յունաստանը նոր տարուան նախօրեակին տառապանքի երկնքի տակ և ոչ մի տան պատուհանում չէր փայլում ճրագի լոյսը։

Սակայն այդ ընդհանուր սուգին անմասն էր Միսսօլօնգին, արևմտեան Յունաստանի, Յոնիական ծովափի այդ փոքրիկ բերդաքաղաքը, որի տների պատերը դեռ նոր էին կարկատուած տաճկական ռումբերի պատճառած աւերումներից։ Կէս գիշերին յանկարծ բոլոր տների պատուհանները լուսավառուեցին։ Միսսօլօնգիի նեղ և խոնաւ փողոցներում վազվզում էին կոչնակները և տների դռներից առաջ բարձրաձայն գոչում. «պատրաստուեցէք, գալիս է»։ Մի ժամուան ընթացքում ապա և խաւարի մէջ ընկղմած փոքրիկ քաղաքը հարսանեաց տօնի կերպարանք առաւ. բոլոր տներից միմեանց ետևից դուրս էին թափւում բնակիչները և վազում դէպի ծովափը, խորտակելու կրկնակ ձեռքերին բացուածը ջահերը։ Մի քանի վայրկեանում ծովափը կարծես հրդեհ էր ընկած և հազարաւոր ջահերից բարձրացած թանձր մուխը տարածւում էր դէպի ծովը աւելի սալիկ ծովից փչող հովին։ Հազարաւոր ջահերի փայլուն լոյսը ցոլանում պէս լուսաւորում էր ծովափի ամբողջ հորիզոնը, որին մասնակցում էր ամբողջ Միսսօլօնգին՝ սկսած հալեւոր ծերունուց մինչև մօր գրկում գտնուող նորածին մանուկը։ Տղամարդական Վեներայի տիպար սքանչելի յոյնուհիք այդ օրը հանել էին պահարաններից իրանց ոսկեթել ասեղնագործ զգեստները, որոնց մէջ արտափայլում էին հազարաւոր ճրագների կայծերը, իսկ նրանց սև աչքերի կրակը մրցում էր աստղերի փայլի հետ։ Ոչ մի օր համեստ յոյնուհին չէր փայլել այն գեղեցկութիւնը, ինչ որ փայլում էր նա այդ ժամին։ Չնայելով ձմերային ցրտին, նրանք վազել էին ծովափ գլխա-բաց և քամին շոյում էր նրանց խիտ, փափուկ և սաթի նման սև մազերը՝ գուրգուրելով նրանց խոպոպները, որոնք իջնում էին ճակատի վրայ պաճաճ իբրև թանձր փարագոյր մարմարեայ տախտակների վրայ։ Ծովափը գնալով աւելի և աւելի լցւում էր ժողովրդով և դրանց առաջացրած աղմուկը խլացնում էր պատերին զարկուող և փշրուող ծովի ալիքների աղաղակը։ Հազարաւոր ջահերի լոյսը մի կողմից արտափայլելով ծովի ալիքների միլիօնաւոր փշրանքների մէջ, նրանց հետ իբրև փառաւոր աստղի կտորներ, բարձրանում էր օդի մէջ և կրկին այդ փշրանքների հետ միասին կոյս գնում ծովի անդունդը։ Միւս կողմից ամբոխի մէջքի հետ լուսաւորում էր Միսսօլօնգիի բերդի փշրուած պատերը և վիրաւորուած պատերը. Իսկ բերդի գլխին՝ մի տարուց ի վեր խաւարած փարոսը այդ ժամին արձակում էր իր ճաճանչները դէպի Յոնիական ծովը իր կանաչ, կարմիր և արևագոյն լոյսով բարձրացնելով ջահերի հրդեհման լոյսի հետ։

Ժամը գիշերուայ երկուքին լսուեց ձիերի արշաւանք և մարդկանց շարժումից առաջացած դէպերի շաշիւնը և քանի վայրկեանից բերդի առաջին կամրջայ դռները բացուեցին և այնտեղից դուրս եկան Միսսօլօնգիում կենդանի մնացած յոյն զինուորները և կամաւորները իշխան Մավրոկորդատոսի առաջնորդութեամբ, որ նահանգապետ էր արևմտեան Յունաստանի և իր հայրենիքի ամենաքաջ զօրավարը։ Ջահերկալը փայլում էր նրանց զէնքերի և կուռանց ու կանանց ոսկեթելաւոր տախտակները, թնդացնում էր օդը, աւերակներով պատուած քաղաքը, այդ գիշերը աւելի ջերմանում էր յուսով։

Մի մթնշաղի հեռաւորութեան վրայ կանգնած տաճկական նաւը, որ առանց նախապատրաստուելու է երկու օրից յետոյ յարձակումն գործ և վերջ նակատուած պաշարել Միսսօլօնգին, շրջափակութեան մէջ ընկած այլեւս այդ անօգուտ հրդեհը փոքրիկ գազազանքի ազատ։ Նաւաստիները, որ պատմութիւնից գիտակութիւնն ունէր հին յունական զիգի մասին, վճռեց որ այդ կրակը նոր գտնուած է հրամայից նաւաստիներին աւելի յ բաշուել դէպի ծովի խորքը և պատասխան մնալ փախչելու։

Սակայն ... էին սպասում Միսսօլօնգցիք։

—

Այդ ժամին Յոնիական ծովի մէջ յամաքից առանձնացած ճիշտ Միսսօլօնգի բերդի դէմ գտնուող Կեֆալօնիա կղզու վրայ Մետօկսատ անուանուած փոքրիկ գիւղի մի փոքրիկ բայց գողտրիկ գիւղակի պատշգամբում միայնակ կանգնած էր մէկը, աչքերն անշարժ յառած դէպի Յոնիական ծովի խորքը, որտեղից միմիանց ետևից թռչող ոսկի օղակները ցոյց էին տալիս լուսնի մօտալուտ երևումը։ Ծառազարդից դալուկ հրային ահագին ափսէն փայլեց ջրի հորիզոնում և նրա կաթնային լոյսն ընկաւ պատշգամբում միայնակ կանգնած երիտասարդի երեսին, որի դալուկ այտերի վրայ վառւում էր մի ջղային կարմրութիւն, կապոյտ աչքերը յառած էին դէպի ծովը և ցանցառ խաղաղները չէին ընկճում ու չէին կտրում հազմի հարուածներից։ Դա պօէտն էր, հանճարը, աստուածների, ոգիների, ծովերի, բնութեան, գեղեցկութեան հրամանատարը, իր ժամանակի ամենամեծ պօէտը, որի ոգին և մտքի թռիչքը տիրապետում էին ամբողջ տիեզերքի վրայ, որին հնազանդւում էին երկնքի հրեշտակները և դժոխքի դևերը, որոտումը և զեփիւռը, կայծակը և զօրը։

Դալուկ էր նա, յոգնած. Նրա ոգին յաղթել էր իր թռիչքը բանաստեղծութեան աշխարհում, նա լի էր գառաժամ դէպի մարդը, որովհետև մարդոյն ատելով և մարդկութիւնը սիրելով նա կրկին վայելել էր միայն միզանթրոպ-մարդատեաց անունը։ Նոյն իսկ յունական հրոյ մէջ այրուող մերժուած ոգիները դժոխքից հանելով և նրանց սրտի մէջ նորից բորբոքելով ճշմարտութեան աստուածային կրակը, նա այնուամենայնիւ ազէտ ամբոխի աչքում դեռ մի նշկել էր աստուածութեան հակառակ։ Նա իջել էր իդէալական աշխարհից, թողել էր գրչի և երևակայութեան աշխարհը, այժմ իր կեանքը, իր մարմինն էր զոհ բերում մարդու ազատութեան։ Թողել էր իր հայրենիքն իսկ և Յոնիական ծովն էր հասել Յունաստանի ազատութեան զոհ բերելու իր անձը։

Նա զանվում էր մի ժամ առաջ իր ազնիւ ընկերի խօսակցութեան թարմ տպաւորութեան տակ, երբ նա ասում էր դրան թէ—«դու իրաւունք չունիս քո անձը զոհել, մեռնելու քո հանճարը, որ քեզ չէ պատկանում, այլ ամբողջ մարդկութեան։

—Հանճար, մտածում էր նա դա է, այո, իմ երջանկութիւնս. բայց ինչ աւելի մեծ երջանկութիւն կլինի քան այն, երբ ես զգում իմ այս վարկեանին, անանելով որ իմ կեանքով պիտի փրկուի մի ամբողջ ազգի կեանք, միլիոնաւոր կեանքեր։ Ի՞նչ աւելի մեծ ու բարձր պօէզիա կարող է լինել քան այն, որ իմ արիւնով ցօղուած ամայացած դաշտերի վրայ կրկին առաջանան պէս կըբուսնին շուշանն ու ցօրենը և ազգաց պօէտը կ'ողբերգէ նրանց դիւցաց և սոսաւինչով»։

Եւ նրա դալուկ այտերի վրայ հետզհետէ աւելի և աւելի վառւում էր կարմրութիւնը, քանիքերն աւելի և աւելի զարկում, շնչառութիւնն արագանում

—«Թող ասվէր, թող որ իմ սիրտ
Վրակ ու բոց էրած լինի,
«Թող որ իմ աչքերը գլգլացող սրբ
տոր պղտոր ասվիր լինի»...

Շնորհաւորում եմ ձեր Նոր տարին,
իմ սրտալի պանդուխտ եղբայրներ։

Պանդուխտ
Վարդ։

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ՎԱՆՈՒՄ

Մի գարմանք, անչափ չկայ ոչ մի ազգ, ոչ մի ցեղ, ոչ մի ժողովուրդ, որ այսօր այնքան ուրախ լինի, որքան մեր աստղերով Տաճկահայ եղբայրների ջախջախուած մնացորդը՝ մանաւանդ Վանայ մէջ։ Որովհետև դա գուրս պրծաւ պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած մի գարհուրելի, ահ և ահաբեկնամթաթափ թաւալումից։ Ընդհանուր արածութիւն, հրածութիւն, կատաղի և վերջապէս թշուառութեան և անհարեկութեան հեռուից հայածարակ մահուան անթիւ թանկագին զոհեր տալով ճա...

...

այդ օրուան լաւ ուզղութիւն է տալիս,

...սանք վազելով ծովափը զամբիկներ և ձիթենիները էին թափում Բայրընի ցանկի տակ, իսկ ծերունին Մավրօկօրդատօս ծունկ չոքած սուր էր մատուցանում հանճարին, որ այդ օրն այլևս ազգեների հրամանատար չէր, այլ հայրենեաց ազատութեան համար պատրաստուած զինուորների։

22 օր անցած նոյն այդ կղզու վրայ լորդ Բայրընը իր տան մէջ, իր ննջարանից դուրս եկաւ զահլիճը, ուր սպասում էին գնդապետ Ստանհոպ և իր ստիչ բարեկամները և կարդաց նրանց մի ոտանաւոր, որ նրա հանճարաւոր գրչի վերջին արտադրութիւնը եղաւ։

—

72 տարի է անցել այդ օրից և այսօր Յունաստանն ազատ է։

Ս. Հախումեան։

ԿՈՂՊԱԳՁԻՑ ՆԱՄԱԿ

—

Կարանդ, անուան տօն, բարեկենդան։

Պանդուխտին համար չէ կարելի եղանակային բաժանման տարւոյն մէջ՝ անցնել աւելի յարգող ու ցաւագին արպատրաստութեամբ մի համակել օրեր...

...

կանի սկզբներում բոլորովին չապահովուի, ապա նրանց գոյութիւնը նոյնիսկ թաւալանում աշխարհից կըջնջուի։

Արդ՝ եթէ աշխարհը նրանց փրկել չէ կարող, գոնէ թող ազօթէ նրանց համար, ինչպէս և նրանք այսօր, խորխորատի բերան կանգնելով հանդերձ, բարեմաղթում են աշխարհի համար բարի տարի։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐՁԱԳԱՆՔ» Ի ՀԵՌԱԳԻՐ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 30 դեկտ.—Այսօր «Պետերբուրգսկիա Վեդոմոստի» լրագրում հրատարակուեցաւ Հայր Եսայեան Կրօնշտադտեցու ասած հասարակութեան ուղղած խանդավառ ջերմ հրաւէրը։ Ընդ նմին ազդարարում երևելի հայր պարապ յօգուտ Տաճկաստանի աստուացեալ Հայերի, Արժ. Հայրը բուն քրիստոնէական զգացմունքով հրաւիրում է հասարակութեանը հետևել իր օրինակին։ Լրագրի ամբողջ համարը նուիրած է Տաճկաստանի Հայերի տարաբեկի դրութեան և համակրութիւնյարուցանելուն դէպի նրանց թշուառ վիճակը։ Առանձնապէս աչքի է ընկնում Հոլստեինի ապրսի և գործ յօդուածը։

Թղթակցութիւն։

***

Տաճկական Հայաստանից Ռուսիա գաղթած բազմաթիւ հայ գիւղացիները, ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի լրագիրները, խնդրատուացից են եղել աւերութեան, որ իրանց առտ-հպատակ ընդունեն։...

բար, սիրել հայ ազգը, հայ անձամբ եկեղեցին և Ս. Էջմիածինը։ Երիտասարդ վարդապետը շնորհալի քարոզիչ է. լեզուն գրաւիչ է, խօսում է մեղմ ու հանդարտ, թողած տպաւորութիւնը զօրեղ է։ Ս. պատարագից յետոյ հ. Բենիկն այցելութեան գնաց տեղիս նահանգապետին, որ և իր կողմից նոյն օրը փոխայցելութեան գնաց հ. Բենիկին։ Ծննդեան տօներին հ. Բենիկը մնալու է տեղս։

* * *

«Նովօստի» լրագրին Փարիզից գրում են, որ պ. Ֆուրսը (գերմանացի), որ բնակվում է Էլբա կղզում, գտել է միջոց ելեկտրականութեամբ բուժելու ֆիլոքսերայով վարակուած որթերը։

* * *

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պ. Խմբագիր.

Ընթերցողը գուցէ կըյիշէ, որ ես «Արձագանքի» № 109-ում գանգատուել եմ Կուկիայ ս. Աստուածածնի եկեղեցու երեցփոխան Աբրահամեանի դէմ, որ նա երկար տարիների ընթացքում հաշիւ չի ներկայացնում կոնսիստորիային։ Իսկ թէ որքան արդիւնք ունի այդ եկեղեցին՝ ես մատնացոյց եմ արել այն հանգամանքի վրայ, որ պ. Տէր-Յարութիւնեանը խնդիր էր տուել կոնսիստորիային առաջարկելով տարեկան 1700 ռ. եկեղեցու շուրջը գտնուող կալուածքը (խանութները) կապալով վերցնելու այն պայմանով, որ եկեղեցու մօտ գտնուող կիսաշէն խանութները շինի իր հաշւով և գալթի ջրի փողն էլ՝ ինչքան էլ որ գործ ածեն, ինքը տայ քաղաքային վարչութեան։ Բայց ինչ կ՚ասէք որ կոնսիստորիան անուղղ նշանակեց և այդ խանութներին տուին տարեկան ոչ թէ 1700 ռ. այլ 2100 ռ. աճուրդին ես ներկայ էի։ Արդ եթէ այդ գումարին հաւաքում միայն խանութների մուտքը, հապա մոմավաճառութիւնից էլ մի հազար մանէթ չի գայ, թողնելով կողմնակի արդիւնքները, մտածեցի ես, և ասացի՝ ո՞ւր են այս փողերը, քանի որ եկեղեցին այնպիսի անշքութեան մէջ է, որ կսկիծ է պատճառում մարդու։

Պատիւ ունիմ յայտնելու որ մինչև այսօր էլ երեցփոխան Աբրահամեանը հաշիւ չի ներկայացնում, իսկ կոնսիստորիան էլ չգիտեմ ինչու անպայման հաշիւ չի պահանջում։

Յարգոյ Խմբագիր, հաւատացէք որ ես մտադիր չեմ թողնելու որ եկեղեցու փողերը, նրա վերջին կոպէկներն անհաշիւ մնան. պահանջում եմ հաշիւ, հաշիւ և հաշիւ։

Եւ մի՛ս են լինելու հաշւատեսներ՝ ինձ նման աշխարհական, հաշւագէտ երիտասարդներ և ոչ թէ ծատանշաններ գրել չիմացող քահանաներ. և ներկայ մէկը՝ լինի նա Արզիեան, թէ Մարկոսեան, յանցաւոր լինի եկեղեցու կալուածին գողանալ, իմ համոզմունքն է, որ նրան պէտք է յանձնել մարմնաւոր իշխանութեան դատաստանին, որպէսզի մեր երեցփոխանները վերջապէս ճանաչեն իրանց պարտականութիւնը։

Յ. Պետրոսեանց։

31-ն դեկտեմբերի 1896 թ.
Թիֆլիզ։

* * *

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են.—«Հայոց դերասանական ընկերութեան մի հատուածը՝ պ. Աբելեանի գլխաւորութեամբ Բաթում, Եկատերինոդար, Նախիջևան, Ռոստով և Արմավիր ներկայացումներ տալուց յետոյ հասել է Բագու։ Դերասանական այս խմբի ներկայացումները Բագւում կսկսուին յունվարի 4-ից և կըտևեն երկու ամիս։ Իւրաքանչիւր շաբաթ տեղի կ՚ունենայ երկու ներկայացումն։ Ռեպերտուարը կազմուած է հետևեալ պիեսներից. Ժան-Բօդրի, Ֆրից քաղհամ, Դօկտոր Զոռկման, Սուանկութին, Զէյլոհ, Օթելլօ, Բաղդասար աղբար, Երանից երկրորդ, Սամէլ, Տարտիւֆ, Ասլան բալասի, Փարիզի շրջմոլիկ տղայ, Հըևուհի, Դիմակահանդէս։

Բագուի հայ հասարակութիւնը, որ ամիսներով հայերէն ներկայացումների երես չի տեսնում, անշուշտ պարտք կըհամարի խրախուսել դերասանական խմբին, որով և իրան մի փոքր թարմացնի»։

* * *

ՇՈՒՇԱՅԻՑ պ. Մխիթարիչը մեզ գրում է, «Սիրապակ-շէն» կոչուած կալուածի խնդիրը, որ երկար տարիներ մեր հասարակութեան համար կռուածաղիկ էր եղած, գրեթէ վերջացած է։ Գիւղացիք համաձայնել սեփական հող ունենալու առաւելութիւնը, պէտք եղած գումարը պարտքից մինչև ունեորը ժողովեցին, որ վճարեն պ. Ս. Պառաւեանցին։

Պ. Մխիթարիչը խնդրում է աւելացնել որ պ. Ս. Պառաւեանցի մասին իր թղթակցութիւնների մէջ արած ենթադրութիւնները չարդարացան, ուստի յետ է վերցնում նրանց։

* * *

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ ՆՈՒԽՈՒՄ

Անցեալ ուսումնարանական տարուայ սկզբին Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի դպրոցների պ. հոգաբարձուի խոյլտուութեամբ ուսուցիչ Մելիքջանեանը բացեց Նուխի քաղաքում անդրտ գեղնների համար կիրակնօրեայ դպրոց, ուր յաճախում էին վաթսունուհնգից աւելի հայ թէ թուրք աշակերտներ։ Չը նայած որ քաղաքումս թուրք ազգաբնակութիւնը վեց անգամ շատ է հայ ազգաբնակութիւնից, ընդհակառակն յիշեալ դպրոցում թուրք սովորողների թիւը տասներկու անգամ քիչ էր հայ սովորողներից, այն է հինգ հազար հայերից սովորում էին վաթսունը, իսկ քսանհինգ հազար թիւրքերից միայն հինգը։ Դպրոցը յաճախող աշակերտներն ընդհանրապէս պատկանում էին հետևեալ արհեստաւոր դասակարգերին — մանչլուգչիներին (մետաքսի գործարանի բանուորներին), կօշկակարներին և հիւսներին։ Սրանք մինչև տարուայ վերջը յաճախելով մասամբ սովորեցին ուղղագրութիւն և ռուսերէն գրել-կարդալ մի չափով, որ կարող են իրանց առօրեայ կեանքին վերաբերեալ գրութիւնները սեփական ձեռով կատարել առանց ուրիշի օգնութեան դիմելու։

Թու սաստանի կիրակնօրեայ դպրոցների ուսուցչութիւն հրաւէրով Նուխուայ կիրակնօրեայ դպրոցն էլ մասնակցեց համառուսական ցուցահանդէսին, ուղարկելով այնտեղ աշակերտների գրաւոր աշխատանքներից նմուշներ, սովորողների և սովորեցնողների խմբովին քաշուած լուսանկար պատկեր և դպրոցի տարեկան հաշիւը։

Նա խօսյ կիրակնօրեայ դպրոցի ներկայացրած էկսպօնատները ցուցահանդէսում արժանացան մրցանակի։

Կիրակնօրեայ դպրոցի գնդավար պ. Մելիքջանեանը չնայած որ գրանով աւելի խրախուսուած այս տարի էլ ժամանակին յայտարարեց ցանկացողներին դպրոց յաճախելու մասին, բայց չունեցաւ անցեալ տարուայ յաջողութիւնը հետևեալ իրանց անկախ պատճառներով. 1) հին աշակերտները իրանց սովորածը բաւական համարելով, դադարեցին շարունակելուց 2) նորերն էլ տեսնելով, որ մայրենի լեզու չի աւանդվում այնտեղ, բոլորովին չմտան, որովհետև առանց մայրենի լեզուի աւանդման գժուարանում են այցելել դպրոցը։

N.

1886 թ. դեկտ. 27.
Նուխի։

* * *

Մեզ հաղորդում են որ հայ թատրոնէր հասարակութեան լաւ ծանօթ և մեր բեմին և կար տարիներ ծառայած աշխատասէր մշակ պ. Պետրոսեանը կրկին համաձայնութիւն է կայացրել դերասանական ընկերութեան հետ մասնակցելու մի քանի ներկայացումների։ Պ. Պետրոսեանի մասնակցութեամբ առաջին հայերէն ներկայացումը կըկայանայ յունվարի 9-ին։ Կրնկերայացնեն Զուգերմանի «Պատիւ» պիէսը։

* * *

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԲԱԳՈՒԻՑ

I

Սեպտեմբերի երկրորդ կիսից սկսած մեզանում բացուեցան Մելպոմէնի տաճարի դռները և «ներս հրամցուցին» նրանց, որոնք կարիք ունէին թատրոնի, գոհանք էին զգում և կարող էին մըտնել այնտեղ իրանց ծարաւը և քաղցը յագեցնելու։ Ինչպէս այդ կատարվում է ամեն մի՝ փոքր ի շատէ կրթուած հասարակութիւն ունեցող քաղաքում։ Բագուցիները այս տարի մի առանձին տրամադրութիւն են ցոյց տալիս այդպիսի բաւականութիւններին մասնակից լինելու։ Ինչպէս էլ ուզում էք բացատրեցէք այդ երևոյթը, իրողութիւնն այս է, որ բագուցին յաճախում է թատրոն, և հաստատապէս կարող ենք ասել, որ նա այսուհետև առանց թատրոնի մնալ անկարող է. ահա թէ ինչի վրայ եմ հիմնում իմ համեստ բայց կարևան եզրակացութիւնը։ Ճշմարիտ է, Բագուն բուն առևտրական գործարանական քաղաք է, մարդիկ վաղ առաւօտից սկսած մինչև ուշ երեկոյ անընդհատ անցուդարձի մէջ են, զբաղուած են իրանց անձնական առևտրական գործերով, հաշիւներով, կեանքի ընդհանուր բնաւորութիւն կրող երևոյթները նըրանք մասամբ տրանքով են գիտում, այնու ամենայնիւ՝ պէտք է ասենք, տարիների ընթացքում այդ՝ աչքի ընկնող անտարբերութեան տևողութեան ժամանակամիջոցում, կամաց-կամաց, աստիճանաբար սկսել է կազմակերպուել, չենք ասում կազմակերպուել է արդէն, մի դաս մարդկանց, որոնք՝ այսպէս ասած, ձգնում են մանր-մանր սահմանափակ, խիստ նեղ եսական բնաւորութիւն կրող հաշիւների աշխարհից դուրս գալ մի այլ—նոր աշխարհ մտնելու, բոլորովին նոր կեանքով, նոր ու տարբեր պայմաններով, որոնց էական հիմքն է մարդկանց բարոյականը պաշտպանելու և կատարելութեան հասցնելու ձգտումը։ Անուանիկ այդ ձգտումն է, որ մեզանում աչքի է ընկնում և անկասկած, ժամանակի ընթացքում նա աւելի հօծ բազմութիւն կ՚ընդգրկէ իր մէջ։ Այժմ մենք էլ կարող ենք ասել, միայն կէս բերան ի հարկէ, որ ունինք «թատրոնական հասարակութիւն»։ Հաճելի է երևոյթը և մենք ուրախութեամբ արձանագրում ենք նրան։ Ընթերցողը հասկացաւ ի հարկէ, որ այս դէպքում նոր աշխարհ ասելով ենթադրվում է «թատրոնը»։

Ինչպէս ասացինք մեր «թատրոնական հասարակութիւնը» դեռ իր վերածնութեան, կազմակերպութեան առաջի շրջանումն է գտնվում. նա դեռ պէտք ունի տակաւին երկար տարիների, մինչև որ կարող լինի զարգանալ, ամրապնդուել և ինքն իրան մի որոշ մարմին, որոշ ամբողջութիւն կազմել։ Ներկայ տիրապետող սկզբի այժմից, ի հարկէ, մեր է այդ ամբողջութեան կազմելը.—նա սնուած է անցեալի խաւարով և ներկայի անմխիթար դրութիւնով։ Այդ Նոր հօտանքն ամբողջվելին պէտք է առաջ տանէ նոր սերունդը իր անբիծ, յըստակ վարք ու բարքով, իր բարձր կրթութեամբ, իր պարտաճանաչութեամբ և գիտակցութեամբ։ Եւ մենք անպայման կերպով հաւատում ենք, որ միայն և միայն այդ եղանակով առաջ տարուած գործը կըտանի յաղթանակի։

Մարդկանց բնաւորութեան յատուկ է որոշ զոհողութիւններ անել, հին կարգերի հետ կռիւ մղել, երբ ուզում է նա թօթափել հնի փոշին և ստեղծել իր համար նոր և աւելի լաւ ու ապահով դրութիւն։ Այդ բնական է։ Այդ անցողական դրութեան մէջ են գտնվում և բագուցիներն այժմ։ Կռիւը մեզանում սկսուած է արդէն։ Եւ յիրաւի, մի առանձին հաճոյք ես զգում, երբ մտնում ես թատրոն և շուրջդ նայելով գտնում ես դալարծ, հասուն ու յոյս ներշնչող երիտասարդ դէմքեր, որոնք ուրախութեամբ յաճախում են թատրոն՝ նոյն իսկ—օրուայ ծանր և երկարատև աշխատութիւններից յետոյ. և այդ անում են նրանք տաօրեայ կեանքի ճնշող՝ ծանր պայմանների կըրտատեր ազդեցութիւնը մեղմացնելու համար. Նրանց այդ՝ երիտասարդների—մեծագոյն մասի համար թատրոն յաճախելը ժամանակ սպանել չէ, ինչպէս այդ անում է տակաւին հասարակութեան մի որոշ մասը, այլև բոտանալիք հոգեկան, մտաւոր և բարոյական բաւականութիւնների ազդեցութեան տակ մոռացութեան տալ՝ գէթ ժամանակաւորապէս այն ծանր և անմխիթար պայմանները, որոնք արդիւնք են ներկայումս տիրապետող հօտանքին, և որոնց ազդեցութեան տակ ճնշվում է նրա գեղջուն սիրտը։ Աւելախոսին այս է, որ ինտելիգենտ կոչուած երիտասարդ, աշխատասէր դասակարգի մէջ այժմ տիրապետող համոզմունքն այն է, թէ միլիոններից դուրս էլ կայ կեանք, որ նոյնչափ անհրաժեշտ է մարդավայել ապրելու, որքան և փողը—այդ ժամանակակից բանակալ-իշխանը—չաստուածը։ Ի հարկէ կ՚աւելացնենք մենք, այլ է համոզմունքը և այլ է այդ համոզմունքի իրականացումն կեանքի մէջ. վերջինիս համար դեռ պատրաստ այժմ չունինք։ Բայց անցնենք մեր բուն նպատակին։

Այս տարի թատրոնական ներկայացումները մեզանում մի առանձին յաջողութիւն ունեցան։ Սեզոնն սկսուեց մեր յայտնի անտրեպրենէօր Վասիլեւ-Վլասովու նարակազմ և յաջող խմբով. յաջող էին պիեսների ընտրութիւնը, յաջող էին իրանք—արտիստները. և հասարակութիւն էլ, ինչ ասել կուզի, յարգանքով վերաբերուեց դէպի նրանց՝ թատրոն յաճախելով։ Վլասովին յաջորդում է մալորոսների խումբը, որ նոյնպէս գրաւեց հասարակութեան ուշադրութիւնը իր ազգային ուղղութեամբ։ Մալորոսների հետ միաժամանակ, Թագիևի թատրոնում տալիս էր իր ներկայացումները օպերետային խումբը. սա էլ՝ ինչպէս միշտ, իր որոշ յաճախողների դասն ունեցաւ և լաւ հունձ անելուց յետոյ թատրոնը զիջաւ պ. Զամիլինի դրամատիքական խմբին, որ իր յաջողութիւնով նախորդներից պակաս չէ։ Այս բոլորի հետ—առաօրէն զուգընթացաբար արվում էին և արվում են զանազան երեկոյթներ, կոնցերտներ, այլն, այլն. ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, բագուցին վայելում է առատ փողի հետ միասին և զանազան անթիւ երեկոյթների, ներկայացումների բաւականութիւնը, սակայն... այստեղ մենք կէտեր կըդնենք և կ՚ասենք, որ այդ բոլոր շլացուցիչ հանդէսների, զուարճութիւնների մէջ նշմարելի է մի տեսակ բռնազբօսութիւն, կամ թէ, էհ թէկուզ հէնց կեղծիք. կարծես թէ այս բոլորը կատարվում է միմիայն նրա համար, որ ասեն, թէ «աֆֆերիմ բագուցիներ—մաշալլա» .. Պակասում են մեզանում հայերէն ներկայացումներ։ Հայ բեմի անջատել անդամներից մէկը—պ. Պետրոսեանն այստեղ է և արդէն մի երկու անգամ բեմ դուրս եկաւ պ. Զամիլինի խմբում ռուսերէն լեզուով, առաջին գնգուսը տուաւ «Горнозаводчикъ» (գործարանատէր) պիէսի մէջ գըլխաւոր հերոս Փիլիպ-Դերբլէի դերում և պատուով տարաւ այդ պատասխանատու դերը մինչև վերջը. հասարակութիւնն էլ, ի հարկէ անտարբեր չմնաց և վարձատրեց դերասանին բուռն ծափահարութիւններով և մի քանի անգամ բեմ կանչելով երկրորդ անգամ նա տուաւ «Քին» գործայ ռուսերէն լեզուով, սակայն այս անգամ յարգելի դերասանի ատողը մի փոքր թերուել էր և մեզ անհասկանալի մնաց՝ թէ ինչու։ Մի բան, որ աչքի է ընկնում, դա դերասանի ռուսերէն լեզուին բաւականին լաւ տիրելն է։ Ընդհանրապէս նրա խաղի մասին գրելը մեր նպատակից դուրս է, հայ հասարակութիւնը բաւականին ծանօթ է արդէն նրա հետ բայց ահա թէ ինչն է մեզ մտածութեանց առարկայ դառնում. Տեսնելով պ. Պետրոսեանին ռուսաց խմբի մէջ, ոչ թէ իբրև այդ խմբի մշտական անդամ, այլ իբրև հիւր, եթէ կարելի է այսպէս ասել, մենք յակամայից յիշեցինք բազմաչարչար հայ բեմի ներկայ անմխիթար և անելայ վիճակը. թվում էր թէ հօթանասնական ութսունական թուականների փայլուն հայ բեմը յանձին իր անդուգական-դերասան հանգուցեալ Պետրոս Ադամեանի, ընդունակ կըլինէր ծնեցնել տաղանդաւոր դերասաններ. սակայն այդ՝ ոչ շատ հեռու փայլուն անցեալը-անցեալ է միայն. «մեռաւ Ադամեանը՝ թէքուեց և հայ բեմի սաստղը». Ոչ, այդ չէ միայն—«Հայ բեմը սնանկացաւ»...։ Ներկայումս ամբողջութիւնից դուրս այդ բեմի հարազատ ներկայացուցիչների մի մասը թափառում է գա-

---

բլլայ։ Ցաւալին սա է, որ հայերնիս հազիւ ամիս մը կ՚օգտէ, նպարեղէններնիս արդէն ձևաբերնին ու սաբերնին քաշելու վրայ են. գլխաւորապէս, սիրելիս, փայտերնիս ու ածուխնիս շատ քիչ են, հատնելու վրայ, և այս տարի բաղդիրնիս՝ ձմեռն անչափ սաստիկ։ Եւրանս չրանեք թէև, բայց սախպուած եմ ըսել, որ եթէ կարենայիր մեզ նորէն քիչ մը սատակ հասցնել շուտով, վերահաս թշուառութեան առջևը գէթ հիմակուհիմակ պիտի կրնայինք առնել անուլ։

Ծղաքներն եթէ հարցնես՝ փառք Աստուծոյ, առողջ են, բայց վրայ գլխու կողմէ՝ շատ անպատսպ. կըվախեմ, որ պաղ առնեն, և առողջութիւննին փտանգուի։ Ինքզինքս չեմ հոգար այնչափ, ինչպէս բլլայ՝ կ՚բլլայ...։

Չգիտեմ, սիրելիս, ինչպէս գրել ամեն բան հասկցնեմ։ Այդ խակապէս անկարելի է։ Պէտք էր, որ այս պահուս քովդ բլլայի, սիրտս կարենայի բանալ առջևդ, ու տեսնէիր, թէ ինչ խորունկ վէրքեր կան հոնտեղ . . .։ Ալ առանձին չեմ կրնար տանել այս կեանք. . .։ Ո՛չ բան, ո՛չ երազ, ամեն ժամ մտածել դադարում չունիմ։ Ո՛ր մէկուն դիմանամ. բաէ, սիրելիս, ո՛ր մէկուն. քու կարօտի՞դ, մեզ շրջապատող ընկերութեան անողի անտարբերութեա՞նը, թէ՛ զաւկներուս բրած խեղճին, որոնց առջև, սակայն, [illegible]ալուած եմ բռնազբօսիկ ճիգերով, [illegible]բոսս ու ձերմակը դուրսս միշտ [illegible] բոլոր ցաւերս ու վիշտերս ա[illegible]ջերէն սրտել, շարժելով հիմա [illegible]այդ մատաղ էակներու հոգիներ[illegible] զգացնել, գռուշել տալ՝ կեանքի [illegible]նութիւնները, որպէսզի չճըն-չուին, չխամրին։ Սակայն, մինչև երբ այսպէս։ Ալ բաւ չէ՞ արդեօք, որ դուն հոդ, ես հոս՝ «մ՚սխ» քաշենք, հալինք, մաշինք, չգիտեմ թէ՝ աս փուճ աշխարհին մէջ՝ դեռ քանի՛ հարիւր կամ հազար տարիներ պիտի ապրէինք. . . . Արդ՝ ինչպէս ուրիշ անգամներ ալ գրած եմ, «հերիք» գիր այլևս այդ անիծեալ պանդխտութեան անունը, ու եկուր եկուր, առանց վայրկեան մը իսկ մսխելու, թէ անզօր ճակատագիրնիս չթոյլատրեց, որ բարեկեցիկ վիճակի մը մէջ բլլայինք, որուն համար այնքան գերմարդկային ջանքեր բրիր, աշխատեցար։ Ինչ ընենք, սիրելիս, Աստուած այսպէս կամեցած է։ Թերևս մեր փափագները ապագայ յոյսերնուս (զաւկներնուս) շնորհիւ, անոնց օրերովը պիտի տեսնենք։ Կըկրկնեմ, սիրելիս, եկո՛ւր եկուր, կ՚աղաչեմ քեզ սոսը համար, բոլոր հոգւովս, առջևդ ինկած կըպաղատիմ, լալով ոտքերդ կըհամբուրեմ, անսա՛յ, այլևս բաւ ծիս, չա՛ր պիտի կամենամ մեզի, ահ, մ՚ե՞ք ենք ամենքս ալ, աս ապրիլ չէ, այլ կենդանոյն մեռնիլ....

Ահա կաղանդ մ՚ ալ կ՚անցնենք իբարմէ հեռու, դու հոդ հեծելով, մենք հոս ողբալով...։ Միւս տարի ալ արդեօք այս դժնդակ, սև բաղդին պիտի տիրանանք...։ Ո՛հ, ո՛չ, ո՛չ, չեմ ուզեր հաւատալ, որովհետև եթէ իրօք այնպէս բլլալը գիտնայի, թերևս ալ քաջութիւն չկրնայի ունենալ այս ծիւրող կեանքին առջև երկար տակալու... Կըլամ, սիրելիս. Մնացած քուչակէ. . . .

Քոյդ՝ սիրոյ կարօտով կինդ
Սիրանոյշ։

Խառված էր ան, կըկայծկլտար, կըմխար...։ Պատասխան մը չունէր կնոջը տալիք, նիւթական այնքան անյաղթելի դժուարութիւններ ցանցեր լարած, պլլուած էին ոտքերուն, որոնցմէ չէր գիտեր թէ ինչպէս, և երբ պիտի կընար ճողոպրիլ...։ Մտածումներ, որոնք շարունակ սիրտն ու հոգին անողորմաբար սղոցելով խոցոտելով՝ կըշըջըջէին իր մէջ. . . .

Կըտառապէ՛ր. . . .

Ճակատը երկու ձեռաց մէջ առաւ և մնաց այսպէս վայրկեաններով, առանց ամենափոքր շարժում մը ընելու, կարծես՝ մահիս մ՚ էր ան, արձան մը։

Ցանկարծ, սակայն, գլուխը վեր ցըցեց։ Բռունցքի ահագին հարուած մը իջուց գրասեղանին, ու յախուռն թափով մը վեր թռաւ նստած տեղէն, կանգնեցաւ։

Սոսկալի էր ան. . . .

Ո՛ւր մնաց քիչ մը առաջուան հանդարտ, մեղմ, ընկճած մարդուկը.... Ցընորական երևոյթ մը ունէր...։ Այլայլուած էր դէմքը. ակռաները սեղմ, շրթները պրկուած, ճակատը հրավառ, արիւնացայտ աչքերը կապիճներէն դուրս ցցուած, մոլորուն...։ Ամբողջ մարմնով կըցնցուէր, գանգին մէջ ուղեղը կըզալարէր, ու ականջները կըզնգէին խլաշցնելու աստիճան ուժգին. . . .

Կըխեղդուէր. . . .

Մէկ-երկու գահավէժ քայլեր առաւ սենեակին մէջ, որուն մթնոլորտը կարծես՝ զինք կըխեղդէր, շնչահեղձ ընել կըպատէր. . . .

Դանդաղելով հասաւ պատուհանին քով. փաթթուեցաւ անոր շրջանակին, վեր հրեց, և խոյծն անոր ափին վրայ շարեցաւ լեցեալ մը պէս, գլխահակ, ինքզինքը կորսնցուցած. . . .

Երբ վրայ հասաւ իր ուշն ու գիտակցութիւնը, արդէն շատ ուշ էր։ Ցուրտն ալ մինչև ոսկորներուն թափանցած էր։ Զգաց որ կըմրսի, կըդողար ուժով։ Եա քաշուեցաւ պատուհանէն, և մեքենայաբար նետուեցաւ անկողին, ուր, իրիկուընէ ի վեր մեծ ճիգերով ներսի գին պահած արցունքներն ալ չկրնալով զսպել, փղձկ, ու հէք մարդը տղու մը պէս սկսեց լալ, անվերջ արտաճմլիկ հեծկլտանքներով. . . .

Մինչ վերը՝ կըրտսական վայելման ու մարմնական հեշտագին գեղխութեան անյագուրդ խօլ փափաքն՝ իր գագաթնակէտին հասած էր։ Ալ նուագի ձայնին հետևող չկար. կըկանչէին ու կըզանազան երանելներն անզգայ՝ ծափ զարնելով, ոտքերովնին տախտակամածը զարնելով, երբեմն այնքան ուժով, որ ամբողջ տանը կըդողդողէր, կըցնցուէր։

Հակապատկերը կատարեալ էր. վերը ծիծաղ, վարը լաց. . . .

Ս. Մ. Խոջիկեանց։

1896 թ. դեկտ. 31
Թիֆլիզ։

ՊԱՌԱՒԻ ԱՅԾԸ

Հերիքնայ պառաւը մի այծ ունէր, անունը Արմիկ, ազնիւ էլ նիհարութիւնից ծուատիկ։ Նրա կաթով էր ապրում անում պառաւը, աղքատ, եկուորի հարկում, պառավում։

Տանը խոտ չունէր. ամեն օր դուռը բանալով տան դէմի հանդն էր քշում, բայց ամեն անգամ հարձակելիս կոները տարածած աղօթք էր անում.

—Տեսնում ես, խեղճ կին եմ, այ սուրբ Կիրակոս, այսօր այծս քեզ եմ պահ տալիս, տուր տակին մեռնեմ, յաւաչք բանիր ու իրիկունը ողջ անվնաս տուն հասցրու։

Անխափան այսպէս աղօթում էր Հերիքնաը և խնդիկ ու մոմ խոստանալով իր այծի հսկողութիւնը օրը մի սրբի յանձնում. մի օր Արզլմնեհ սուրբին, միւս օր Մեսրոպեանոս հայրապետին, երրորդ օրը Դալինիկոս զօրավարին։ Այսպէս ամբողջ ամիս ու տարի մարգարէների, հայրապետների, հրեշտակապետների անուններն տալով եկաւ հասաւ նոր տարու նախընթաց օրը. պառաւի ծանօթ սրբերն էլ հատան վերջացան—էլ Միքքայ զօրավար, էլ Ովսեա ու Անգլիա մարգարէներ, էլ Իրաւափառ հայրապետ չմնաց, բոլորին յիշատակից ու այժմ մոլորուած կանգնած չգիտէր ո՛ւմ անունը տայ։ Մօտը տէրտէր չկար, որ նոր սրբի անուն սովորէր. իրան ծանօթների միջից էլ չգիտէր ո՛րին առաւելութիւն տար այդ կէնդ օրը ու այծի պահապան սրբէր։

Օրը բացուել էր, այծը տան ներսը քաղցից մկկում էր պառաւի սիրտը մեկրտացնում։ Ցանկարծ Հերիքնայի երեսը պայծառացաւ մի ուրախարար մաքից. շտապով տան դուռը բաց արաւ այծն արձակելով սովորականի պէս բազկատարած այս խնդրուածքն արաւ.

—Աշխարհիս բոլոր բարեխօս սրբեր, խաղաղութեան հրեշտակներ, այսօր, այս կէնդ օրը ձեզ եմ յանձնում իմ միանձար այծը, դուք տկար պառաւիս խղճաք ու արթուն հսկելով իրիկունը տուն վերադարձնէք։

Այս աղօթքից հետ պառաւն ապահով թողից այծին դէպի հանդ։

Օրը մթնեց, պառաւը կ՚մինչը ձեռ կալած շատ սպասեց,—այծը չկար, չէր երևում։ Գիշերը վրայ հասաւ, խեղճ Հերիքնաը մնաց դուռը սպլթած—այծը դաշտից տուն չեկաւ։ Պառաւը լալուց քուն չմտաւ, առաւօտը կանուխ տաճարը գնաց, աղօթքի մէջ գանգատ արաւ.

—Այսպէս բան կըլինի՞, Արարիչ Աստուած, քանի որ այծս քո սրբերից մէկին էի պահ տալիս, ամեն անգամ ողջ անվնաս գտնում էր ու ինձ մխիթարում։ Երէկ մեծ յուսով անթիւ սրբերի հսկողութեան յանձնեցի, այծս գնաց ու չվերադարձաւ տուն։ Արդարութիւն եմ պահանջում, Աստուած, դու դատ արա իմ և սրբերի մէջ։

Այդ ժամին հրեշտակը թևերը շարժելով վերևից ձայնեց.

—Ո՛վ տատի, հանգամանքը պատմեմ, լսիր։ Այն օրը, որ դու այծդ բոլոր սրբերի հսկողութեան յանձնեցիր, նրանք իսկոյն ժողով արին, խորհուրդ կազմեցին, որ վճռեն թէ այդ օրը ո՛վ պիտի պահապան լինի։ Սրբերից ամեն մէկն ուզում էր այդ ծառայութիւնն անել։ Վէճ բացուեց այդ մասին, որ երկար ու երկար շարունակուեց։ Իրիկնադէմ դեռ հարցն անորոշ էր, այդ ժամին գայլը դաշտով անցնելիս այծիդ անպահապան գտնելով տարաւ ու կերաւ։

Քամալեանց Ս.

28 դեկտ 1896 թ.
Թիֆլիզ։

նաղան քաղաքներում բաղդ որոնելով մինս մասը շարունակում է իր ներկայացումները Թիֆլիզում—«մի օր սաղ, մի օր կաղ»։ Նրանց մէջ չմնաց այլևս համերաշխութիւն, սաւժեց գործը, սաւժեցին և իրանք—դերասանները. իսկ հասարակութիւնը մնաց սառնց պարտ ուպասշան բաժնի, լոկ իբրև հանդիսատես այդ կործանման, քայքայման, որին գուցէ աջակցել էլ է իր անհասկանալի անտարբերութեամբ։ Մենք չէինք կարծում, որ նախընթաց տարուայ բուն ընկերական հիմունքների վրայ դրուած և գեղեցիկ կերպով կազմակերպուած հայ խումբը այսչափ շուտ կըսպառէր իւր ոյժերը, որ այնչափ դժուարութեամբ էր կարողացել ի մի ժողովել, և մինչ այն սահման, որ այժմ կարծես անհնարին է թւում մի այնպիսի խումբ կազմակերպելու միտքն անգամ...

Արշարունի։

27 դեկտ. 1896 թ.
Բագու։

⁂

ՄԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ-ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍ ԱԽԱԼՑԽՈՒՄ

—

Քանի ամիսներից ի վեր փութաջան եռանդով առաջ տարուող քաղաքիս հայ- ...

... ռանիր, որ կրկնեց և երեքնից գրուում խմբուած հոծ բազմութիւնը։ Դարձեալ առաջարկուեցան մի քանի կենացներ, որից յետոյ թողեց հեռացաւ պ. կառավարիչը, առնելով իր հետ ամբողջ հասարակութեան երախտագիտական շնորհակալիքներն ու օրհնութիւնները։

Այնուհետև սկսուեցաւ ու պատարագի խորհուրդը, որին ներկայ էր համարեա Ախալցխի ամբողջ հայ հասարակութիւնը. պատարագիչ հայր Ձմաւոնը «Հայր մեր»ից առաջ խօսեց մի գեղեցիկ քարոզ, բնաբան վերցնելով Ս. Գրքի Սողոմոնի հետևեալ խօսքերը՝ «Բնակեցի Աստուած ընդ մարդկան ի վերայ երկրի. . եթէ երկինք և երկնից երկինք չեն քեզ բաւական, արդ՝ գիւղդ տանս, զոր շինեցի», ցոյց տալով, որ նիւթական տաճարը որքան էլ գեղեցիկ, որքան էլ փառահեղ լինի՝ Աստուած չի գալ այնտեղ բնակելու, եթէ խղճական եկեղեցին—ժողովուրդը չսրբէ իր սիրտը ամենատեսակ պղծութիւններից և արժանաւոր բնակարան չդարձնէ նրան իր մէջ ընդունելու Ամենասուրբ Էակին. ապա երեք ներկայումս մեր հասարակութեան մէջ տեղի ունեցող անտեղի և աննպատակ կուսակցութիւններն ակնարկելով՝ մէջ բերեց Պօղոս առաքեալի խօսքերը՝ «Զարժամ ասէ որ ի ձէնջ՝ ես ...

... թէ կատուցուէին այս շինութիւնները. ուստի հրապարակօրէն մեր անհուն շնորհակալութիւնն ենք մատուցանում ազնիւ և եռանդուն երիտասարդին։ Պատկառ գովասանքի արժանի չէ նաև անգին ընդհանուր հայերի եռանդը և ինքնօրինաբար նուիրաբերութիւնը յօգուտ կառուցուած միծամասն շինութեանց, որով վերջացաւ ամբողջ Անդր-Կովկասում երկրում ունեցած հայերը մի փոքր ի շատէ փայլելու և օրինաւոր պօթտ ատունի։

«Յուսիկ»

26 ն դեկտ. 1896 թ.
Ախալքաղ։

⁂

«Արձագանք»-ի հետևեալ համարը լոյս կըտեսնէ կիւրակէ, յունվարի 5-ին նոյնչափ մեծ և կէս թերթ մեծութեամբ։

⁂

ԱԶԳ

«Արձագանքի» առաջին համարը կ'ուղարկուի նաև բոլոր մեր այն բաժանորդներին, որոնք տակաւին ժամանակ չեն ունեցել ստորագրուելու 1897 թուի համար։

Առաջին և երկրորդ համարը կ'ուղարկուին օտարաքաղաքի անցեալ տարուայ մեր բաժանորդներին, իսկ առաջին, երկրորդ և երրորդ համարը արտասահմանի բաժանորդներին։

Լրագիրը կըդադարեցնենք ուղարկելու այն բաժանորդներին՝ որոնք չեն փոխանորոգել իրանց բաժանորդագրութիւնը. Թիֆլիզում մինչև յունվարի 5-ը, այլ քաղաքներից և տեղերից մինչև յունվարի 10-ը, իսկ արտասահմանից մինչև յունվարի 15-ը։

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

L'Assasinat du Père Salvatore par les soldats turcs. Temoignage d'Aghassi, un des quatre chefs de l'insurrection de Zeïtoun. Traduit de l'arménien par Archag Tchobanian, avec une préface de Pièrre Quillard. Paris, 1897. (*Հայր Սալվատորի սպանութիւնը տաճիկ զինուորների ձեռքով։ Վկայութիւն Աղասիի։ Թարգմանութիւն հայերէնից Արշակ Չօպանեանի, Պիէր Քիյառի մի յառաջաբանով, Փարիզ*, 1897)։

—

Վերջին երկու երեք տարիներում Փոքր-Ասիայում և Եւրոպայի Արևելքում տեղի ունեցած արիւնոտ անցքերը ամբողջ աշխարհին յայտնի են։ Անցքեր, որոց լոկ արձանագրութիւնը ահագին հատորներ կը կազմէր և որոնցից ուրիշ, մեծերից աւելի քաղաքակիրթ ազգերի վիպագիր-պատմագիծները վէպեր կարող էին կազմել, որոնց մէջ ոչ թէ հեղինակի փանտազիան, այլ կենդանի, խօսուն իրականութեան պատկերը ...

... ևս Եւրոպայից կեանքն էլ փառնել մէջ է։ Հարկ է, որ. եթէ. մի օր հարբերաբար փրանսիացիներ մտքերին Պ. Գօյասում, այն մարդկի, որոնք իրանց անմեղների թեւոյաթեամբ բաշխեր կրկին աւելի աւլիճաւոր գրոանքը, չարդարանան, առաքելով թէ իրանք անտեղեակ էին վերահաս վտանգին։ Մենք այս տողերով ուզում ենք նրանց ուշադրութիւնը ժամանակին ուղղել, որ հարկն է»։

Այնուհետև գալիս է եկեղեցական նկարագիրը, որ կըներկայացնենք «Արձագանքի» ընթերցողներին հետևեալ համարում։

Թ Ե Ր Թ Օ Ն

ԿԱՂԱՆԴԻ ԸՆԾԱՆԵՐ

—

Աշխարհի բոլոր փիլիսոփաները որքան լարեն իրանց սրամտութիւնը բնծանեւր բաժանելու, չեն կարող հասնել ույդինաների խելքի սրամտութեան, որ նա գործ է դրել թէ իբրև կայանչէր և թէ իբրև պետական և բնտանեկան խնամուն քաղաքականութիւն։

Յայտնի է, որ տաճկական փինանսները նոյն վիճակի մէջ են, ինչ վիճակի մէջ գտնւում է պ. Բալանթար(եանի) խմբագրած «Գիւղատնտեսական» ամսագրի թերթի փինանսները. ինչպէս որ պալատի բարձրութեան պաշտօնեաները պահանջում էին սուլթանից, որ նա վճարէ իրանց ռոճիկները և պակասեցնէ հարկերի ծանրերը, այնպէս էլ գիւղատնտեսական ամսագրի աշխատակիցները պահանջում էին, որ պ. Բալանթար(եանը) վճարէ իրանց աշխատանքի վարձը և պակասեցնէ գրքերի գները իրանց մի քիչ բաժին թողնէ։ Պ. Բալանթար(եան)ը չկարողացաւ վճարել այդ հարցը, իսկ սուլթանը՝ ինչպէս հաղորդում են անգլիական լրագրները — մեծ սրամտութեամբ է լուծել այդ խնդիրը։ Նա կանչել է ռոճիկներ պահանջող բոլոր պաշտօնեաներին և տուել է իր հարեմը։ «Ընտրեցէք, ասում է, այս կանանցից որը որ ձեզ դուր կըգայ և որը որ ինձ դուր չի գալ և տարէք ձեզ համար, այն պայմանաւ միայն, որ այլևս ռոճիկ չպահանջէք»։ Այդպիսի խնամութեամբ երկու հարց մի հարուածով է լուծել. թէ պաշտօնեաների ռոճիկներն է վճարուած և թէ հարեմի ծախսերը թեթևացած։

Ուստի այդ աւելի ամենայարմարն է նոյնը՝

Գ. Ա. Բալանթար(եան)ին։
Սալթան Համիդի պատկերը։

—

«Մշակի» խմբագրութեան

Գ. Արծրունի Արծրունեանի պատկերը, զարդարուած 1800 կեղծ ադամանդներով, Լոնդոնում պատուիրած։

—

«Նոր Դարի» անտեսանելի աշխատակից Ս. Ս.-ին

Шапку невидимку!

—

«Կավկազի» նոր խմբագիր պ. Վէլիչկոյին

Լրագիրը Թիֆլիզում, խմբագրութիւնը Պետերբուրգում։

—

«Արարատին»

Մի հաստատուն խմբագիր, որ անկից շարժուելու կարողութիւն չունենայ։

—

Ներսիսեան Դպրոցի տեսուչ պ. Բալայեանին

Նախկին տեսուչ պ. Սողոմոնեանի հեղինակած հայերէն լեզուի քերականութեան ձեռնարկը, որի ուղղագրութեամբ «երբ» գրւում է «փ»-ով, իսկ «մեղր» «ն»-ով։

Ծիծիան։

(Կըշարունակուի)։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ ՍԵԴՐԱԿ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՌՈՒՍԱՑ ՄԱՏԵՆԱԳԻՐ ՀԻՄՆԱԴՐԵԱՑ
Բ. ՆԱԽԱՇԱՐԴԵԱՆԻ
(Թիֆլիս, Գօլովինսկի պրօսպեկտ)

Հիւանդներին ընդունում են առ ամէն օր, բացի կիրակի օրերից.

Ը Ա Ե Ի Ն Ե Ր Ը.

Բ. Ե. ՆԱԶԱՐԵԹԵԱՆՑ—11—12 ժ. վիրաբուժութիւնից, սիֆիլիսի և վէներական հիւանդութիւններից.

Կ. Մ. ՀԻՒԼՄԱԶՈՎ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Կին-բժիշկ Ե. Խ. ԴԱՒՆԱՇԵԿԸ - ՐՈՒԲԻՆՑՈՎ—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.

Ձ. Խ. ՌՈՍՏՈՄԵԱՆՑ—10—11 ժ. կանանց հ. չորեքշաբթի, ուրբաթ և շաբաթ, իսկ 1½—2 ժ. երեխաների, ներքնչաքթի և հինգշաբթի.

Խ. Ֆ. ՊՈՍՏՈՒՄԵԱՆՑ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, բերի և կրծքի հ. երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ.

Ե. Մ. ՔՈՒԼԱՆՑԵՆՑ—12—1 ժ. ներքին, երեխայոց և նեարդային հ. ներքնշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ.

Ե. Գ. ԿՈՐՅԵՒԵՑԻՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ե Բ Ե Գ Ո Ւ Ն Ե Ր Ը.

Խ. Ֆ. ՊՈՍՏՈՒՄԵԱՆՑ—5—6 ժ. երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ.

Ե. Մ. ՔՈՒԼԱՆՑԵՆՑ—5—6 ժ. երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ.

Ե. Գ. ՅՈՒՐՈՎ—6—7 ժ. սիֆիլիսի, մկրի և սեռական օրգանների ներքին և մորթի հ.

Ե. Գ. ՅՈՒՐՈՎ բժիշկ-խոչոցպատրաստական հետազոտութիւն և անուշ մկրի, թութ, պռուան, կակաչի և այլն.

Վճար 50 կ. Հանձնարարչական (կանոնիւրովին օպերացիաների համար առանձին).

Հիւանդանոցի վերահսկուչ՝
Բժշկապետ ՆԱԶԱՐԵԹԵԱՆՑ.

ԹԻՓԼԻՍՈՑ Բ. ՆԱՀԱՊԵՏԱԿԱՆ

Փոխադրուելով Ն. Տեր Գնանեանի Մխիթարեան տպագրատան տպագրելու մասին, № 1012 հրատարակիչին ընդունում է երեկոյեան 6½—7½ ժ.

ՎԻՐԱԲԱԺԱԿ ՀԻՒԱՆԴՈՑՈՑ

Մշտական մատնանշումների բաժնով

ԴՕՔՏ. Խ. Մ. ՄԱՐԿՈՍՈՎԻ

ՆԱԶԱՐԵԹ ԴՈՒՔՍՈՎ ԿՐԿՆԱՆԱՒՈՐ

Ասլամի, Դանովսկայա փողոց, № 3

(Տե՛ւ եթէ № 273)

Հիւանդների ընդունութիւնն ամեն օր՝

Խ. Մ. ՄԱՐԿՈՍՈՎ, ժամը 10—12 վէներական և սիֆիլիսի հիւանդութիւնների.

Տ. Ե. ՐԱԲԻՆՈՎ, ժամը 12½—2, ներքին հիւանդութիւնների (երիկամաց, ղարիբչ., ուրոքի և կիրակի օրերը).

Ն. Ա. ՊԵՐՇԻՆԻՆ, ժամը 1—2, վիրաբուժական և մկրի հիւանդութիւնների, մկրակ(մասամբ) և ամպոսատութիւն (բացի երեքշաբթի և կիրակի օրերից).

Գ. Խ. ՕՍՏՐՈՎՍԿԻ ժամը 12—1, ներքին հիւանդութիւնների (երիկաց., հինգշաբ. և շաբաթ օրերը).

Ե. Գ. ՅՈՒՐՈՎ, ժամը 1—2, սիֆիլիսի և մորթի հիւանդութիւնների (ուրբաթ և շաբաթ օրերը).

ԱՒԳՈՒՆԻՆԻՄ, ժամը 2—3, ամենաբարձրին և կանանց հիւանդութիւնից (երիկաց., չորեքշաբթ. և ուրբաթ օրերը).

Ե. ՖՕՆ-ՐԻՆՆԵՐ, ժամը 11—12, ականջաբուժութիւն.

Տ. Խ. ՐԱԲԻՆՈՎՈ, ամենադիտական բժշկական և բակտերիոլոգիական հետազոտութիւններ Ե. կատարում—հետազոտութիւն մէզի, խոլքի և արեան.

Հիւանդների ցանկագրելու համար խորհուրդ է լինում. Ռուսաստանում կան բաժանմունքներ՝ ամբուժարարական — մասամբ և ամպոսատութիւն.

Խորհրդի համար վճարն է Ռ. ՔՈՒԼԱՆ.

Ընդանոնի համար 2 Ռ և համախորհուրդների, անդամահատութիւն մասամբ, մշտական մատնանշի և կրծքային վերջացանների, յղացածի և ցրցուղի համար առանձին համաձայնութիւն պէտք է կայացնել.

Բժշկական ընտրատուն

ԲԺՇԿ. ԴՈՒՍՈՒՐ

ԱԼԵՔՍԻՐ ԲԱԲԱՅԵԱՆՑԻՆ

Ասլամի, Սերգիեւսկի փողոց № 14.

Բացի դեղերից դաղանդարժում են նաև դանազան տեսակ ՋԻՐԱՒԻՐԱՑՈՒՆ, ԵՒՒԵՐՏԵՐԻՒՐԱՑՈՒՆ և այլ ֆիզիկական սիմ-պտոմներ.

ՆԵՐՔԻՆ և ՆԵՐՔՐԱՑԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ընդունվում են ամեն օր (բացի կիրակի և տօն օրերից)

2—3 ժ. ցերեկը { կին-մարմնաւոր և ե-ղիխանները.

6-ից 7½ երեկոյեան { տղամարդիկ.

Ընդունարանում գտնվում են պոշտով ժամերում մանկապարձ-մասնաւոր անդ կին և մասնաւոր պարան.

Ապարիսիական երկաթգիծ

—

№ 1. Փոստային գնացքը՝—Բազումից Թիֆլիս, գալիս է գալիս ցերեկուայ 2 ժ. 30 ր. և հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 8 ժ. 21 ր.

Նոյն փոստային գնացքը՝—Թիֆլիսից Բաքում՝, գալիս է գնում առաւօտեան 9 ժ. 30 ր. և հասնում է Բաքում երեկոյան 9. 45 ր.

№ 2 Փոստային գնացքը՝—Բաքումից Թիֆլիս, գալիս է գալիս առաւօտեան 9 ժ. 40 ր. և հասնում է Թիֆլիս երեկոյեան 9 ժ. 55 ր.

Նոյն փոստային գնացքը՝—Թիֆլիսից Բաքու գալիս է գնում գիշերուայ 10 ժ. 50 ր. և հասնում է Բագու ցերեկուայ 4 ժ. 49 ր.

№ 3. Մարդատար գնացքը՝—Բազումից Թիֆլիս, գալիս է գալիս գիշերուայ 11 ժ. 5 ր. և հասնում է Թիֆլիս ցերեկուայ 5 ժ. 50 ր.

Նոյն մարդատար գնացքը՝—Թիֆլիսից Բաքում՝, գալիս է գնում երեկոյեան 6 ժ. 50 ր. և հասնում է Բաքում առաւօտեան 8 ժ. 15 ր.

№ 4. Մարդատար գնացքը՝—Բաքումից Թիֆլիս, գալիս է գալիս գիշերուայ 11 ժ. 20 ր. և հասնում է Թիֆլիս գիշերուայ 12 ժ. 25 ր.

Նոյն մարդատար գնացքը՝—Թիֆլիսից Բագու, գալիս է գնում գիշերուայ 1 ժ. 10 ր. և հասնում է Բագու առաւօտեան 7 ժ 30 ր.

ՓՈՍՏԱՐԱՆ ԵՐԵՒԵԼԿՈՒՈՒԹԻՒՆ!

Վրաց պատերազմական ճանապարհ.

Թիֆլիսից հինգ Չորս տեղ անցող կառքը ուղևորվում է առաւօտեան 8 ժամին, գիշերում է Մլէխի կայարանում, Պասանիսկվասը հասնում հետեւեալ օրը ժամը 7-ից մինչև 8 ը երեկոյեան.

Վեց Չորս տեղ անցող ֆոթոկառքը (օմնիբուս) ուղևորվում է կէսօրից յետոյ ժամը 3-ին և առանց դիշերելու տեղ է հասնում Պասիսկվասը հետեւեալ օրը ժամը 7-ից մինչև 8-ը երեկոյեան.

Վլադիկավկազից հինգ Չորս տեղ անցող կառքն ուղևորվում է առաւօտեան ժամը 8 ին, գիշերում է Մլէխի կայարանում, Թիֆլիզ է հասնում հետեւեալ օրը ժամը 7 ից մինչև 8 ժամը երեկոյեան.

Վեց Չորս տեղ անցող ֆոթոկառքը (օմնիբուս) ուղևորվում է կէսօրից յետոյ ժամը 3 ին և առանց դիշերելու հասնում է Թիֆլիս հետեւեալ օրը ժամին 7-ից մինչև 8 ժամը երեկոյեան.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Արձագանքի» 149 և «Թիֆլիսի Լիստ.» 296 №№-ում տպուած էր մի նկատողութիւն, որ երբեմն ես տառապեալներ Թիֆլիսից դանգատով բնակում էր Թիֆլիսի վաճառական Ե. Մադրիսովին անկարող պարտ պատ ճանապարհ գործ 3000 մարքի պարարք չհատուցանելու պատճառով. յետ դրանից ես իմ կարգը Ե. լի-Մադրիսովը առհասար ներ անում Թիֆլիսում և Զուգում ժամ 25 մարք, ուստի անուն և ազգանուն պարապիի նամակներիս կարող է փոխել մեր առհասարան պատրիս. Ոչ ես ոչ իմ եղբայրները երբեք դա պատանում պատճան պատի չենք ներկարկում, ուստի և «Արձագանքի» և «Թիֆլիսի Լիստի» տպուած նկատողութիւնը դնաւ մեզ չէ վերաբերում.

Այս նաև պարտ ենք համարում յայտնել մեր պ. պ. ձեռնհասներին, որ մեր ժողոված տեղեկութիւնից համեմատ պատրաստում քննում էր Ա. ՄԱՐԿՈՍՈՎԻՆ և ոչ թէ Ա. Մադրիսովին գործ.

Ծարգանօք Թալլը Մադրիսով.

ԳԻՒՂԱԿԻՆ

«ԿԱՊԻՏԱՆ ԱՂՋԻԿԸ»

ԱՂՋՈՒՔ

ԹՐԻՓ. ԱՐՔԱՅԻՒՆ ԿՈՐՊՈՒՍԸ

ԻՆՆԴ **30** ԿՈՊԵԿ

Ծախվում է Թիֆլիսում—Կնդրուկեանների և Զ. Գրիգորեանի գրավաճառանոցներում. Քութայիսում—Ընդհանս Ճապանեան, Երեւանում—Թաւասիեանին, Ղալեանդրապոլում—սեռական գրավաճառներին և Թորգոմեանի մօտ (3—3)

Վրաց ազնուականների թատրոն

ԵՐԿՈՐԴ ՇԱՐԺՈՒՄ, 4-ն ՀՈՒՆՎԱՐԻ 1897 Թ.

ԿՕՆՑԵՐՏ

Յօգուտ

ԱԴԵԼ ԲՕՐԳԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐԳԱՑՈՂ ԼՈՒՍԱՒՈՐ

Տոմսակները կարելի է առնել Բ. Մելիքեանների կրամտական դէպքում (1—1)

ԼՈՒՍԻՆ Է ՏԵՍԵԼ

Փառաւոր և պատկերազարդ

ՕՐԱՑՈՑՑ 1897 Թ.

Մ. Ե Ջ Մ Ի Ա Ծ Ի Ն

Վեհ. Կաթողիկոսի, ս. Էջմիածնի, Գէորգեան ճեմարանի եւ այլ պատկերներով զարդարուած.

ԳԻՆԸ Է **20** Կ.

Վաճառվում է Տիֆլիսում Վիկտորեանցների և «Արարատ» գրավաճառանոցներում, և վիճակ. կանխավորիներից և նորոր կառավարութիւններում. Մեծ բանակութիւնով գնողին 20% զիջումն, եթէ գիմին ս. Էջմիածնի տպարանական ժողովին այս տեսչով. Սո. Յովհաննէս. Տիպոգրաֆական. Կոմիտեր. (10—10)

ԼՈՒԱՅԱՇԱ և ԳՋԱՇ ԲՈՒՐԳ

Օձ տպերի, փիրմաների

ԵՒ ԲՈՅՆԱԿԱՒՈՐ ԱՇԻ ՊԱՏՐԱՍՏԻ

ԱԼ. ԹՈՒՔՈՒՐԵՆՑԻՆ ԵՒ ԵՐՈՒԱՆԴ ՄՈՒՆԴՈՒՆԵՑՆԻՆ

ՕՂՈՒՆԱՐԺ ԼՈՒԱՅԱՐՈՒՆՈՒՄ

Ձանկալուներ կարող են գիմել Մխիթարեան փողոց, Ալ. Թուքուրենցի տնօրէնի նամակով. (ոչ տեսու Պօղոսեանի տանից). (50—6)

Առաջիկայ Ծնունդեան տօներին պարզհատուկ համար «ԿՆՈՒՐՈՒՆԵՑՆ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆ» վաճառվում են հետեւեալ

ՓՇՈՒԿԱՀԱՑ ԳՐՔԵՐ.—

	Ռ. Կ.
1. Մանկէս Խորհրդարան,—Պատմութիւն Հայոց գիտն է	1 80
2 Ե. Պարոնեանի.—Ողպային Քաղեր. գիտն է	1 60
3. Պարոնեանի.—Տեսան Ձեռնասերը. գիտն է	1 60
4. Ս. Մէսայի,—Ծիրանագիտին. գիտն է	2 10
5. Ս. Մէսայի,—Բնութագրութիւն. գիտն է	2 50
6. Ալ. Իրմիսեան—Մատենի կեանքը գիտն է	1 80
7. Պ. Ջէր-Յաւետարանեան.—Գեղագրական. Ողբ Հայոց գործիչների	4 —
8. Խ. Պօտտակեանի.—Գաղափարական բառնաղ	1 35
9. Ջոյլ Մանկիտան	1 60
10. Կանքի գոյքեղ	1 60
11. Ձկտարանի ծառազը	1 60
12. Ֆ. Ջմիրեի.—Հովերի Իրմանքը	1 60
13. » Հովերի Ոգիականքը	1 80
14. Ե. Գատանեանի.—Ութասարը	1 30
15. Ֆ. Ջոլլեանի	1 20
16. Գայրաչէն Խրճիթը մինչև Սպահակ տատը	1 20

Գայքերը գուցո ուղարկվում է և փոստիով վճարով, եթէ պատուիրած գրքերի արժէքի ½-ը կանխիկ է ուղարկվում.

ՇԵՐԱՄԻ ՕԳԵՐՄԵՐ

ՊԱՏԽԱՒԱՏԻՒ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

Բրուսացում (Թիւրքիա)

Պատխաւատի եղբայրների ՀԵՐՄԻՒ ՕԳԵՐՄԸ, ինչպէս յայտնի է Կով կասի չատ չերմանաստներին, ամենատարողչ է տարբերած, և մի որ յայ սերմը տալիս է մինչև 30 գրմ. լինց ըոժոտ. Վաճառվում է բաւարկատի տատիկներով. Իւրաքանչիւրի մէջ կայ 8 մինչև տերս Գայ. Գոլիա ատան գիւղատնտեսական բնիկերների ծառ. Մոլիսի արժէքը 60 կոպ. բատանաշաւի տերը գիտ ցանկացողները կարող են գիմել Թիֆլիս. Дворцовая улица каравансарай бывшій Арцруни № 128, контора Г. Родоканаки. (չ. հ.կ.) (15—10)

ԹԻՓԼԻՍԻ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Թիֆլիսի արքունական թատրոնի վարչութիւնը այսու յայտարարում է, որ մշտական յանձնաժողովի ցանկութեան համեմատ, 10 նեղհայացման համար յղեցնացու գեհատների 14 իզ մինչև փետրուարի 15-ը, բացառապէս շաբաթ օրերի, խաղերին լիզուով նեղհայացումների նա բաց է առնում ԸՐՔԻՆՈՐԴԻՐԻՒՐԻՆ (աբոնեմենտ).

Բաժանորդագրական գնդրը՝ հաշուած է Կայսրեղի Մարիայի անուան Տատառասիրեանների օգտին տուրքը և վերարկուները պահելու վարձը հետեւեալ է.

Լաժերի օթեակ	A. . . .	106 ռ.	» 2 և 3 » . . . 30 ռ.
»	Բ. և B. .	80 ռ.	» 4, 5, 6 և 9 կ. . 20 ռ.
Օթեակներ պետատ	. . .	110 ռ.	» 7 և 8 կարգի. . 15 ռ.
» բնկեատ	. . .	90 ռ.	Ամֆիտեատր
» ատ և ձախ կողմից 1-ին		40 ռ.	Բազկաթոռ 1-ին տարգի . 20 ռ.
» » »	2-րդ	30 ռ.	» 2, 3, 4 կարգի . 15 ռ.
» » »	3-րդ	20 ռ.	Ամառանի օթեակներ. . . 8 ռ.
Բաղ աթոռ 1-ին կարգի. . .		40 ռ.	4 րդ չարի ամառանի . . 5 ռ.
			Վերնասրահ . . . . . 4 ռ.

Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է թատրոնի կասայում.

ՕՐԱՑՈՑՑՆԵՐ 1897 ԹՈՒԱԿԱՆԻ

Մ. Էջմիածնի Ձայն օրացոյց.— փոսակարգ գ. 20 կ. Հ. Գ. բ. Ամենայնի պատի օրացոյց գ. 60 կ. գուսարով գնողներին զիջումն է ինում. Գիմել Թիֆլիզ, Վենդրանական գրավաճառանոցը.

ԱՄԵՆԱԲՆՏԻՐ ԱՂ

ԿՈՂԲԱՑ ԱՂԱՆՁՆԵՐԻՑ

Ասատպես ՍԵՂԱՆԻ և ԿԵՐԱԿՈՒՐԻ համար պատրաստած

ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆԻ

ՁՈՒՆՁՈՒՐԻ ԱՂՕՐԴՋՈՒԹԻՒՆ

Վաճառվում է Թիֆլիզի առաջնակարգ ըսկալչիների խանութներում.

№ 1. ՍՊՂՈՒՆ ՀԱՄՈՒՐ

Կէս ֆունտանոց փաթէթը	5 կ.
Մէկ ֆունտանոց »	8 կ.
ՏՈՒՓ ֆունտանոց տուփ.	75 կ.

№ 2. ԿՈՐԿՈՐ ՀԱՄՈՒՐ

Մէկ ֆունտանոց փաթէթը	6 կ.
ՏՈՒՓ ֆունտանոց տուփը.	30 կ.

Մեծ բանակութեամբ գնողների համար առանձին զիջումն է լինում.

Առաջնակարգ հիւրանոցները եւ ուշարիւ առանտիկնայք, որոնք կամենում են պատուել իրանց հիւրերին, պէտք է անպատճառ ունենան այս ընծան և ծխելի պէտս ասիական աղղ, որ պատրաստվում է Կողբայ Տանքի ամենաընտիր և առաջնակարգ ծխատուն ապրեղ.

Ծախքատրաստիկ կարող են գիմել Թիֆլիզ այս Տասցեով (50—8) Ерванду П. Манденову.

Առանց կողմնակի ոյժի եւ ծախսերի

ԼԵՄԻՒԵԼԻ

ՍԻՖՕՆ-ԼԻՎԱՏՕՐԸ

Բարձրացնում է Ձայնը 35—70 և ամենի աւելին

ԶԱՐԳԱՑՆՈՒՄ Է

Դաշտեր, պարտեզներ և այլն.

ՉՈՐԻ Է ՏԱԼԻՍ

Քաղաքներին, կալաւանդներին, ամառանոցներին, գիւղերին

ԲԱՐՁՐԱՑՆՈՒՄ Է ՁԱՅՆԸ

Ձորակներին, ձորերը և ամեն տեղ, ուր Ձայն կորչէ կլլելիս (10—7)

Տիպոգր. Մ. Մարտիրոսեան, Ասլամի, Էրիվանեան փող.

Թոյլատրվում է տպագրել. Ցենզոր Ա. Ալիխանեան.

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱՔՐԱՀԱՄԱՆՑ

Հոդիական Հետաքրքրի ատեարանի և գործարան. Հաշուապահ-ոգեվճման

ՈՒՍՈՒՑՈՒՄՆԻՐ Է ՅՕ ՊՐՏԻՍՈՒՅՈՒՆ Է ՆՐԱՆ

Երկու տեսի անձանց, 4 ամսուայ ընթացքում, հաշուապահութիւնն գործնականապէս կատարելագործել, և եթէ գէպքերում չանձնի պաշտօնի առաջարկել.

ՊԱՐԱՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ

ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն քան ամենայն ա-ռևտրական ձիւղերին, հանդերձ նաեւ ժամային արդիւնաբերական և կե-ղտոնական գործատանական հաշուեմուտքներու.

բ) Առևտրական թուագրութիւն.

գ) Առևտրական նամակագրութիւն.

դ) Գեղագրութիւն և ամենայնա ձեռքերի ուղղութիւն.

Պարապմունքներն սկսուելու են յունվարի 15-ից հաշիւ ցեսոյ և պարբերաբար շարունակուելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐԻ ամսից ցետոյ.

Ամենայոցներ ծող գիմին գրաւոր կամ անձամբ 8 ժամից մինչև 5 ժամ երեկոյան, Վ Ո Լ Օ Վ Ո Վ, Մադովսկոյ փողոց, տուն Մարքարովի, № 27.

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախսում է Թիֆլիզի և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում. Գինն է 3 ռուբլի 50 կոպեկ.

Ծաղրաբաժանութիւնները գիրքը գնելու համար կարող են գիմել հետևեալին, առանց պօստայի ծախս վճարելու. (15—9)

«ԿՆՈՒՐՈՒՆԵՑՆ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆ» ծախսում են Կ. Պօլսից նոր բերուած հետեւեալ գրքերը.—

1. ՓՈՔՐ ՔՆԱՐԱՐՔԸ. Նամակներ պատրիարք Մատթէոս Որբազանի օրօք խոհան մարուր կիրակի տալած և նոյներ սրբագրած են. (նախորդ տպագրիչները երբէք ուշադրութիւն չէին արած նոյն գրութիւնան) երեսի կրաժշտական Տանդամանօթի Օնսպա Կարապետիոց.

2. ՈՍԿՈՎՈ ՄԵՂ ԳՐՈՎ տպուած.

3. ՊԱՐԶԱՏԱՆ ՀՈՒՆԱՆԱՐ. Բոլոր պատմական խորհուրդներուն ա-ղօթները և անոնց օրուան առաւոտեան ազօթքները և թէ Տաղորդութեան ժամանակ տպաշխարհանց ազօթքը կայն. Խոհան գեղեցիկ տպագրուած պատկերազարդ ազօթագիրք.

4. ԱՒԳՈՐԱՆՈՑ. Պատկերազարդ փոքրիկ ազօթագիրք, մարուր կազմով.

5. ՅՕՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՀԱՒՏԱՆԻՔ. Առանց ուսուցչի քիչ ժամանակուան տպրիչներով ի տօնար բոլոր հոգեհանգ, նաեւ տպրիչներով ի ինչ կերպով օրուան հաշիւները բոլոր պէտք է.

6. ԸՆԼՕՐ ԵՂԲԱՐՔ. Մի խոհան գեղեցիկ վէպիկ գրուածագործուիչ. (3—2)

ԲԱՓՈՒ

ԵՂԲ. ԶԱՐԱԶԱՇԵԱՆՑՆԵՐԻ

քաղքաւրեանց գործարանում

առաջիկայ կարգնդի և ծնունդեան տօներուն համար պատրաստ կայ մեծ քա-նակութեամբ ՋՈՒՆՁՈՒՐԻ ԶԱՐԴ ԻՐԱՆԻՆԵՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՈՒ ՊԱՏՈՒԱՐԱԿԱՆ ԼՈՒՅՍԱՆԻՒՐՆԵՐ լուսաքանչիւրի, Տագրերդ-ներու և այլ Տան-զգեստների համար.

Պատուէրները կատարվում են արագ ու ճարտարուի.

ՄԵԾ ՋՈՒՆՁՈՒՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ԳՈՒՆԱԶԱՐԴ ԶԻԱՒՈՐՈՒՄ

Եղբ. Զարազաշեանների ապրանքները վաճառվում են բացառապէս իրանց գործարանում. Գրէքերկինեանց փողոց, տուն Գերեզմանոցի.

☞ Ճանապարհորդից խնդրվում է ոչ գործնել ապրիքի վրայի կնիքնե-րին կեղծարարներից ազատուելու համար. (10—8)

Дозволено цензурою, Тифлисъ 31-го Декабря 1896 года.

Տպարան Մնացականի Մարտիրոսեանցի.

Типографія М. Мартиросянца. На Михайловской ул. № 81.